

Latvijas Republikas Satversmes tiesas sēde

2020. gada 6. oktobrī

Turpinājums

2020. gada 13. oktobrī

Sēdi vada Latvijas Republikas Satversmes tiesas priekšsēdētāja vietniece

Sanita Osipova.

S. Osipova.

Labrīt! Lūdzu, sēdieties!

Satversmes tiesa turpina tiesas sēdi lietā Nr. 2019-33-01 *“Par Darba likuma 155. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 110. panta pirmajam teikumam”*.

Satversmes tiesa turpina uzklaut pieaicinātās personas.

Šorīt tiks uzklaut pieaicinātā persona Diāna Zande.

Zandes kundze ir apliecinājusi savu identitāti ar atbilstošiem dokumentiem.

Paldies jums!

Lūdzu, vārds jums viedokļa izteikšanai.

D. Zande.

Labrīt, godātā tiesa!

Es esmu pateicīga par iespēju piedalīties šajā procesā un īsi izstāstīšu gan psiholoģijas zinātnes apsvērumus, gan savu viedokli šajā jautājumā.

Tātad kļūšana par vecākiem tradicionāli tiek uzskatīta par brīnišķīgāko laiku partneru dzīvē, tomēr tas ir arī viens no satraucošākajiem pārejas posmiem jebkura cilvēka mūžā. Bērna piedzimšana ienes pāra attiecībās gan prieku, gan rūpes un apjukumu, prasa no jaunajiem vecākiem daudz fizisko un emocionālo resursu, liek apgūt jaunas, līdz šim nebijušas, prasmes, pieņemt jauno lomu – vecāki, iepazīt savu mazo un viņu vajadzības, izveidot ar viņu emocionālo kontaktu un meklēt jaunas problēmu risināšanas stratēģijas, kā arī pārkārtot visu esošo ģimenes sistēmu.

Raugoties no psiholoģijas zinātnes skatpunkta, pāreja uz vecāku lomu, bērna vajadzības ir būtiski aplūkot ne tikai atsevišķa indivīda, bet gan visas kopā dzīvojošās ģimenes sistēmas ietvaros.

Lai sekmētu vecāku sekmīgu funkcionēšanu un emocionālo labklājību un bērna veselību fizisko un emocionālo attīstību un viņu vislabākās intereses, svarīgi ņemt vērā

gan individuālos, gan starppersonu, gan kontekstuālos aspektus, kuri sava starpā i cieši saistīti. Un mūsdienās psiholoģijas zinātnes atziņās tiek uzsvērts tas, ka uz ikvienu procesu indivīda un ģimenes attīstībā ir jāraugās, un tas jāanalizē biopsihosociālā modeļa ietvaros. Tas nozīmē, ka gan indivīdu, gan ģimeni kopumā visas dzīves laikā ietekmē bioloģiski parametri, psiholoģiski un sociāli faktori.

Tāpat bioloģiskie parametri. Tā ir konkrētā indivīda iedzimtība, veselības stāvoklis, fizioloģiskās vajadzības un citi.

Psiholoģiskie aspekti – ir emocionālās traumas vai labklājība agrīnā vecumā un vēlāk. Un, skatoties šīs lietas kontekstā, arī, protams, abu vecāku iespējas būt klāt un pēc iespējas līdzvērtīgi iesaistīties bērnu audzināšanā un aprūpē, un emocionālā kontakta veidošanā jau no pirmajām dzīves dienām, kā arī, protams, citi psiholoģiskie aspekti.

Sociālie aspekti – tie ir sākot ar tuvāko vidi, materiālo resursu esamība ģimenē, iespējas saņemt sociālo atbalstu, kad tas nepieciešams, izglītības līmenis un zināšanas par bērna attīstību un viņa vajadzībām, un beidzot ar plašākām sociālajām un kultūras normām, stereotipiem, likumdošanu tajā sabiedrībā, kurā attīstās indivīds. Piemēram, vai konkrētajā sabiedrībā tiek pieņemts tas, ka ģimenē vecāku lomu var pildīt tikai bioloģiskie vecāki, vīrietis un sieviete, vai to var darīt arī viendzimuma partneri vai partneres, kurām nav juridisku saišu, bet kuras ir apzināti nolēmušas kļūt par vecākiem, abas vēlas uzņemties līdzvērtīgu emocionālo, juridisko atbildību par bērna aprūpes un audzināšanas jomu, kā arī saņemt valsts atbalstu un aizsardzību, kas pienākas ģimenēm ar maziem bērniem. Te es gribu akcentēt to, ka ilgtermiņā bērnam vislabākās intereses ir, lai viņš augtu vidē, kurā tas ģimenes modelis, kurā viņš aug, tiktu akceptēts nevis diskriminēts. Protams, ar atrunu, ka šajā ģimenē bērns saņem vecāku rūpes, gādību, fizisko un emocionālo aprūpi.

Pēc bērna piedzimšanas bioloģiskajai mātei ir jāatkopjas no dzemdībām un vienlaikus jāpilda jaunie pienākumi bērna aprūpē, un jāveido emocionālā saikne jeb kontakts ar mazuli, un jāmācās izprast viņa vajadzības, un apmierināt tās vislabākajā veidā.

Sievietes organismam un emocionālajai sfērai pēc dzemdībām ir liela slodze un ir svarīgi, lai šajā laikā viņa saņemtu sociālo atbalstu no tuvākā cilvēka, ar ko ikdienā dzīvo kopā un ir ieradusi dalīt rūpes un prieku – partnera vai partneres. Sociālais atbalsts bioloģiskajai mātei šajā lielo pārmaiņu laikā ir vajadzīgs neatkarīgi no tā, vai viņa dzīvo heteroseksuālās vai homoseksuālās attiecībās. Un pētījumu rezultāti apstiprina to, ka sievietes pēc bērna piedzimšanas par galveno atbalsta sniedzēju uzskata savu partneri. Atkal – neatkarīgi no tā, vai dzīvo heteroseksuālās vai homoseksuālās attiecībās.

Pastāvīga sociālā atbalsta pieejamība, ko nodrošina jaunās mātes tuvākais cilvēks, partnere šajā gadījumā, sekmē ātrāku mātes lomas apgūšanu pēc dzemdībām, sekmīgu piesaistes veidošanu mazulim, kā arī ir viens no būtiskākajiem pēcdzemdību depresijas riska un trauksmes samazinātājiem jaunajai mātei. Un var uzskatīt, ka sievietes sekmīgā pāreja uz mātes lomu ir tieši saistīta ar to, vai viņa saņem visu nepieciešamo atbalstu no sava tuvākā cilvēka – partnera. Un tas atbalsts, ko sniedz tieši bioloģiskās mātes partnere, atšķiras no jebkura cita cilvēka iespējamā saņemtā vai sniegtā atbalsta arī tāpēc, ka tas ietver citās attiecībās neesošu intimitātes līmeni.

Kā rāda pētījuma rezultāti, tad homoseksuālas partneres pēc bērna piedzimšanas saņem sociālo atbalstu mazāk no savas izcelsmes ģimenes nekā heteroseksuāli pāri. Īpaši tas jāmin par partneri, kura nav dzemdējusi bērnu. Kā arī bioloģiskās mātes partneres saņem mazāku atbalstu no apkārtējiem un nereti prieks, ko viņa jūt par bērna piedzimšanu, netiek akceptēts sabiedrībā, jo viņai nav bioloģisko saišu ar bērnu.

Kā rāda pētījumu rezultāti, tad pēdējās desmitgadēs vecāki informāciju par bērna aprūpi un audzināšanu var iegūt kā nekad daudz, bet vienlaikus vecāki savās rūpēs par bērnu ir arī izolēti kā nekad un nereti nevar saņemt atbalstu tā, kā tas nepieciešams bērna audzināšanā.

Bērna vislabākajās interesēs ir izaugt vislabākajos fiziskajos, emocionālajos un vides apstākļos, kādi vien ir iespējami. Un pētījumu rezultāti ļauj secināt, ka bērni, kuri ir piedzimuši un tiek audzināti geju un lesbiešu ģimenēs, nevienā no savas dzīves bioloģiskajām, psiholoģiskajām vai sociālajām vajadzībām, vai interesēm nav atšķirīgi no tiem bērniem, kuri piedzimst un aug heteroseksuālās ģimenēs.

Tāpēc var secināt, ka partneres pastāvīga klātbūtne pirmajās dienās un pēc iespējas ilgāk ir nozīmīga ne tikai vecāku, bet arī mazuļa emocionālajai labklājībai gan īstermiņā, gan ilgtermiņā, un ir bērna vislabākajās interesēs.

Īstermiņā bērna vislabākajās interesēs ir tas, lai viņa māte jūtas mierīga, ir atpūtusies, spēj koncentrēties jaunajiem uzdevumiem un saņem atbalstu tad, kad viņai tas nepieciešams, tādā veidā, kā viņai tas nepieciešams, no tā cilvēka, no kura viņa vēlas šo atbalstu saņemt un, kuru uzskata par partneri ne tikai dzīvē, bet arī vecāku lomā, tātad no partneres, lai varētu sekmīgi rūpēties par mazuli.

Jaundzimušie un zīdaiņi ir ļoti jūtīgi uz mātes emocionālo stāvokli, nogurumu, stresu, trauksmi. Ja bioloģiskās mātes partnere ir klātesoša un var atbalstīt māti, tad jaunā māte var justies emocionāli stabila un var sekmīgāk koncentrēties uz bērna vajadzībām un labāk apmierināt tās. Mātes partnere ar savu pastāvīgo klātbūtni var nodrošināt arī papildus rūpes par mazuli un viņu vajadzību apmierināšanu, piemēram, vannošana, midzināšana, mierināšana un citas. Savukārt no jaundzimušā bērna

labākajām interesēm raugoties, ir ļoti svarīgi, lai adaptācijas periodā – tie ir pirmie trīs mēneši pēc dzemdībām – un, protams, arī vēlāk, arī viņa bioloģiskās mātes partnere izveido ar bērnu tuvību un emocionālo kontaktu, spēj izprast bērna vajadzības un apmierināt tās tajā laikā, kad bioloģiskā māte to nevar, piemēram, tad, kad māte gul, bet bērniņš raud. Varētu teikt, ka bioloģiskās mātes partneres funkcijas bērna audzināšanā pēc būtības neatšķiras no tām, kuras ikdienā veic bērna tēvs. Tas ir emocionālais un instrumentālais atbalsts, iesaistīšanās bērna audzināšanā, emocionālā kontakta veidošana ar mazuli un viņa vajadzību izprašana bērna labāko interešu nodrošināšanai. Zīdaiņu optimālai emocionālā un fiziskai attīstībai ir būtiski, lai bioloģiskā māte var veltīt visu savu uzmanību bērnam, ir emocionāli stabila un jūt, ka viņas partnere ir gatava iesaistīties līdzvērtīgi visos ar bērna audzināšanu saistītos aspektos un ir fiziski un emocionāli pieejama. Tādā veidā partneres tieša klātbūtne un iesaistīšanās pastarpināti ietekmē bērna emocionālo labsajūtu jau no pirmajām bērna dzīves stundām.

Savukārt tiešā veidā partneres iesaistīšanās bērna audzināšanā un pēc iespējas bieža klātesamība sekmē zīdaiņa fizisko, emocionālo un arī kognitīvo attīstību, jo katra no partnerēm jau kopš bērna pirmajām dienām sākt veidot atšķirīgu mijiedarbību ar mazuli. Ja dzemdējusī sieviete pēc dzemdībām izjūt paaugstinātu spriedzi, trauksmi vai nomāktību, tad, kā rāda pētījumu rezultāti, viņas partneri ir tendence vairāk iesaistīties priekpilnās aktivitātēs ar mazuli, kad tas nepieciešams bērnam, kā arī vairāk iesaistīties bērna nomierināšanā un ikdienas fizisko vajadzību apmierināšanā.

Tāpat bioloģiskās mātes un viņas partneres līdzvērtīga iesaistīšanās bērna aprūpē un audzināšanā samazina pēcdzemdību depresijas risku abām mātēm, bet tas ir būtiski, jo bērnam, kuru audzina nomākta māte, attīstība tiek ietekmēta negatīvi dažādās jomās. Īpaši bioloģiskās mātes pēc iespējas bieži ir tad, ja jaundzimušais ir prasīgs, bieži raud, ir grūti nomierināms, uzrāda augstu negatīvo emocionalitāti, bet, ja domājam no psiholoģijas zinātnes skatupunkta, tad pirmajos trijos mēnešos ļoti daudzi bērniņi uzrāda šo paaugstināto negatīvo emocionalitāti, kas savukārt sekmē mātei pēcdzemdību depresijas simptomu pastiprināšanos.

Pāreja uz mātes lomu var būt izaicinoša gan bērna bioloģiskajai mātei, gan viņas partneri. Homoseksuālas partneres biežāk nekā heteroseksuālie pāri veido kopdzīvi, kurās abi partneri vai partneres līdzvērtīgi iesaistās mājas darbos, bērna audzināšanā un citās kopdzīves jomās. Pēc bērna piedzimšanas šo līdzvērtību kļūst grūtāk realizēt. Ja tikko dzemdējušas sievietes partnere nevar līdzvērtīgi iesaistīties mazuļa aprūpē jau no pirmajām dzīves dienām un veidot emocionālo kontaktu ar mazuli, partnerēm var būt grūtāk pielāgoties jaunajai vecāku lomai, un pastāv risks attīstīties trauksmei abām partnerēm, bet īpaši tas attiecas uz bioloģisko māti.

Kā rāda pētījumu rezultāti, tad pēc bērna piedzimšanas arī viendzimuma partneru lomas ģimenē nedaudz mainās. Vienai no sievietei, parasti tā ir bioloģiskā māte, tā ir vairāk koncentrējoties uz bērna audzināšanu un aprūpi, bet viņas partneri vairāk pievēršoties pelnīšanai. Tomēr ir ļoti svarīgi, lai pēc bērna piedzimšanas ģimene varētu būt kopā un tieši pirmajās dienās pēc dzemdībām pielāgoties jaunajai situācijai.

Līdz šim psiholoģijas zinātnē atklātais par partneru vajadzībām pēc bērna piedzimšanas, ļauj secināt, ka jebkura modeļa ģimenei ir svarīgi pavadīt laiku kopā ikdienā, bet īpaši tad, kad notiek svarīgas pārmaiņas dzīvē. Viena dzimuma partneru ģimenē tikai viens no vecākiem ir bioloģiskais vecāks, bet šie cilvēki ir savstarpēji vienojušies par to, ka emocionāli un psiholoģiski viņi abi ir vecāki konkrētajam bērnam, abi vēlas uzņemt saistības pret šo bērnu, audzināt viņu kopā pēc iespējas līdzvērtīgi.

Tā kā viendzimuma partneru ģimenē ir divi indivīdi, kuriem ir tās pašas fiziskās, emocionālās un citas vajadzības, kādas ir jebkuram citam indivīdam, tad man nav pamata un arī no psiholoģijas zinātnes viedokļa raugoties, nav pamata apšaubīt to, ka šo cilvēku pāru attiecībās pret bērna piedzimšanu ir nepieciešama tāda pati iespēja baudīt savstarpējo tuvību, atbalstu, kopīgas rūpes un prieku par bērnu, iepazīties ar viņu, veidot emocionālo kontaktu ar mazuli, kā arī saņemt valsts atbalstu un aizsardzību, kā tas ir heteroseksuāliem partneriem. Un šajā kontekstā tā saucamais tēva atvaļinājums bioloģiskās mātes partneri, ir svarīgs, ja raugāties gan no ģimenes kopējā konteksta – stiprināt ģimeni vienā no būtiskākajiem pārejas posmiem cilvēka dzīvē, gan no bioloģiskās mātes interesēm, būt pēc iespējas atbilstošu atbalsta laikā, kad viņa apgūst jauno mātes lomu, gan no viņas partneres interesēm, bet galvenais – tas izriet no bērnam vislabākajām interesēm gūt - pilnu uzmanību un fizisko un emocionālo iesaisti, ciešu un pastāvīgu saskarsmi ar abiem vecākiem, veidot emocionālo kontaktu ar savu bioloģisko māti un viņas partneri.

Paldies. Es esmu pateikusi visu.

S. Osipova.

Tā, paldies, Zandes kundze.

Tiesnešiem būs jautājumi. Tiesnesis Kusiņš.

G. Kusiņš.

Labdien. Paldies par jūsu mutvārdu sniegtajiem paskaidrojumiem.

Man būtu viens jautājums saistībā ar jūsu promocijas darbu. Es saprotu, ka jūs esat arī pētījusi to situāciju, kas ir heteroseksuālajās ģimenēs. Vismaz tāds priekšstats man radās no jūsu promocijas darba. Sakiet, lūdzu, vai taisnībai atbilst tas mans secinājums no jūsu darba, ka jūsu promocijas darba mērķis nebija tieši pētīt

homoseksuālas ģimenes, bet jūs esat pētījusi tieši tādas, kā es saprotu, 258 pārus, kuros ir vecāki dažāda dzimuma un tad tas jums ļāva izdarīt šo secinājumu. Paldies.

D. Zande.

Jā. Tātad mans promocijas darbs ir šī te respondentu grupa ir heteroseksuāli pāri, bet, veidojot promocijas darba teorētisko pamatojumu, protams, tika apskatīti arī pētījumi jomā kopumā, un, tātad, arī promocijas darbā ir atsauce uz to, ka pat vecākiem, kuri adoptē bērnus, ir tā saucamā pēcdzemdību depresija, jo šī pāreja uz jauno vecāku lomu nav tikai bioloģiska, tā ir arī sociāla. Bet šodien savās atbildēs es balstījos nevis tikai uz savu promocijas darbu, bet zinātnisko datu bāzēs akceptētiem tā saucamajiem ...*(nesaprotami)*... pārbaudītiem datiem, zinātniskajiem rakstiem un publikācijām. Tātad mana atbilde ietver gan daļu no mana promocijas darba, bet lielākoties šobrīd psiholoģijas zinātnē noskaidroto par attiecībām dažāda modeļa ģimenēs, tajā skaitā arī homoseksuālu partneru ģimenēs.

G. Kusiņš.

Paldies. Otrs jautājums būtu tieši jums kā psiholoģijas speciālistei. Es iepriekš atvainojos, ja es kādu psiholoģijas terminu lietošu nepareizi, es ceru, ka jūs sapratīsiet.

Tātad šobrīd Eiropas Savienības ietvaros ir direktīva par darba un privātās dzīves līdzsvaru vecākiem, aprūpētājiem 2019. gadā un šajā direktīvā ir tāda garāka preambula un 19. punktā šeit ir rakstīts: "lai būtu pamudinājums aprūpes pienākumus vienlīdzīgi dalīt starp sievietēm un vīriešiem un radīt apstākļus, kuros jau agri veidojas saikne starp tēvu un bērniem".

Sakiet, lūdzu, kā no psiholoģijas viedokļa, jūsuprāt, tas ir tā kā, nu, tāds viens no iespējamajiem mērķiem, vai arī tas ir tā kā... nu, man negribas teikt, nepareizi, bet vai šāds papildu atvaļinājums tieši bērna tēvam ir pretrunā ar psiholoģijas atziņām, vai kā? Paldies.

D. Zande.

Paldies. Protams, lai spēcīgāku ģimeni, ir ļoti svarīgi tai sniegt jebkādu atbalstu. Un, tā kā tradicionāli joprojām ģimene tiek uztverta kā tēvs un māte, tātad divu atšķirīgu dzimumu vecāki, tad, protams, sociālā realitāte ir jau sen mainījusies, bet likumdošana un arī sabiedrības attieksme pret notiekošajiem procesiem parasti iekavējas. Tātad realitāte nāk vispirms, un pēc tam seko šie te juridiskie aspekti un arī sabiedrības pieņemšana. Un tāpēc, protams, tam ir ārkārtīgi svarīgi saņemt šīs te bērna tēva dienas, tā saucamās, lai veidotu savu kontaktu ar šo te bērniņu, bet šajā dokumentā, šajā

direktīvā tiek izslēgtas tās ģimenes, kā es saprotu, kuras nav tā kā mūsu izpratnē līdz šim tradicionālas...

Tā es varbūt varētu atbildēt. Es domāju, ka šis vairāk ir juridisks jautājums, bet, protams, jebkuram no vecākiem, kuru bioloģiskā māte uzskata par partneri, vai tas vīrietis vai sieviete, viņai ir svarīgi, lai šis te partneris vai partnere saņemtu šo te vecāku atvaļinājumu, es teiktu. Jo mērķis vecāku atvaļinājumam ir viens – iejusties, palīdzēt partnerei un palīdzēt bērnam.

G. Kusiņš.

Labi. Paldies jums par sniegto viedokli.

Un tad viens jautājums attiecībā uz jūsu rakstveidā sniegto viedokli, tikai lai nebūtu neskaidrības un būtu skaidrība, ka nav kāds pārpratoms vai savādāk...

Viedokļa, man liekas, ka tā ir 2. lappuse, tur, kur ir otrā jautājuma izklāsts, ir tāds teikums “tāpat bioloģiskās mātes un viņas partneres līdzvērtīga iesaistīšanās bērna aprūpē un audzināšanā samazina pēcdzemdību depresijas risku abām mātēm”.

Man ir jautājums. Sakiet, lūdzu, vai jūsu viedoklis tad ir, ka tā sociālā realitāte ir tāda, ka abas šīs personas būtu jāuzskata par mātēm? Vai, jūsuprāt, sociālā realitāte ir tāda, ka būtu mainījies koncepts par vecākiem? Paldies.

D. Zande.

Paldies. Es domāju, ka šis ir viens no iespējamiem veidiem, kā var definēt šīs te partneres, jo tas atkal ir sociāls konstrukts, kā šīs partneres sevi definē, vai par divām mammām, vai par mammu un tēti.. Šis ir kaut kas, par ko cilvēki vienojas emocionāli. Un šeit es ietvēru tikai jēdzienu, vienu no jēdzieniem, kādā varētu nosaukt šīs partneres. Korektāk, protams, būtu lietot šajā gadījumā “abām partnerēm” – juridiski korektāk es domāju, noteikti.

G. Kusiņš.

Paldies. Bet mans otrs jautājums ir attiecībā... Vai jūs uzskatāt arī no jūsu zināšanu tāda skatpunkta raugoties, ka sociālajā realitātē ir mainījies uzskats par to, kas būtu “bērna vecāki”. Paldies.

D. Zande.

Sociālajā realitātē varbūt nav mainījies šis uzskats, kas ir bērna vecāki, bet ir mainījušās ģimenes formas un tās tālu pārsniedz līdz šim aplūkotās nukleārās ģimenes, kurās ir tēvs un māte, eksistē ģimenes, kurās varbūt bioloģiskā māte un viņas partnere... divi vīrieši... galu galā... patiesībā arī adoptētāji ir vecāki, skatoties plašāk. Bet, ja mēs

runājam tieši par šo periodu, kad ģimenē ienāk bērniņš, tad jākoncentrējas tieši uz tām ģimenēm, kuras sevi definē kā partnerus, kuri ir šī te jaundzimušā bērna vecāki. Un var teikt, ka, protams, plaša sabiedrība... un tas, protams, notiek ne tikai Latvijā, bet arī pasaulē joprojām šajā posmā, kad ģimeņu dažādība kļūst patiešām lielāka, bieži nespēj to pieņemt, jo tradicionāli mēs uztveram ģimeni kā māti un tēvu - bioloģisko māti un tēvu. Bet tad mums būtu jādomā arī tiem partneriem, kuri mākslīgās apaugļošanas rezultātā kļuvuši par vecākiem un dažreiz neviens no viņiem nav... nu, tā kā tehniski bioloģiskais tēvs, jo, piemēram, olšūna ir aizņemta un spermatozoīds ir no donora... Bet tāpat šīs sociālās realitātes ir daudz plašākas nekā tās līdz šim ir atspoguļotas varbūt likumdošanā, un kā sabiedrība uztver tās.

G. Kusiņš.

Liels paldies par jūsu viedokli.

S. Osipova.

Jautājumu uzdos tiesnese Rezevska.

D. Rezevska.

Labdien, Diāna Zandes kundze! Sakiet, lūdzu, jūs savā atbildē vienkārši lieliski salikāt kopā tos trīs tādus atslēgas punktus faktiski, par ko ir šī lieta, bet arī, ja mēs skatāmies plašāk no tiesību viedokļa. Proti, ir sociālā realitāte, kā jau jūs teicāt, ir likumdošanas process un normatīvie akti, kas ir pieņemti tā rezultātā, un ir vēl trešais aspekts, un tā ir sabiedrības pieņemšana, kā jūs minējāt.

Sakiet, lūdzu, mans jautājums jums ir tieši no psiholoģijas zinātnes viedokļa. Tieši par šo trešo aspektu, par sabiedrības pieņemšanu. Kāds ir jūsu skats, vērtējums tieši par Latvijas situāciju, par Latvijas varbūt izveidojušos vēsturisko situāciju un sabiedrības pieņemšanu šajos jautājumos. Tas būtu ļoti vērtīgi. Paldies.

D. Zande.

Paldies. Man uzreiz ir jāatsaucas uz to, ka Latvijā es neesmu sastapusies ar psiholoģijas zinātnē veiktiem pētījumiem tieši par šiem jautājumiem. Tādēļ šis varētu būt viedoklis, kas vairāk tomēr ir balstīts pasaules pieredzē un līdz šim veiktajos pētījumos.

Viena no... Protams, sabiedrības pieņemšana, un tas izriet no sociālās psiholoģijas zinātnes atziņām, stereotipi mainās daudz lēnāk nekā kultūra. Tāpat pavisam vienkāršs piemērs. Sievietes sāka braukt ar automašīnu, bet vīrieši uzskatīja, ka sievietes ir sliktas autovadītājas, kaut gan tā nebūt nav pēc statistikas. Un līdzīgi šādi

te piemēri - sievietes strādā un ir vadītājas, bet joprojām bieži vien saņem mazāku atalgojumu vadītāju jomā vai arī tiek uzskatītas par mazāk vērtīgām un varošām.

Es šeit tikai divus stereotipus minēju. Un tieši šāds pats stereotips varētu būt par šīm te viendzimuma pāru attiecībām, ka tās ir patoloģiskas, ka tās ir kaitīgas, ka šādās attiecībās esošie cilvēki ir slimi vai kaut kādā citā veidā nepieņemami. Un viss, kas veidojas šādu te divu viendzimuma partneru attiecību kontekstā, automātiski ir tāds pats. Lai mainītu šādus te stigmatizējošus, pārmērīgi vispārinātus un pēc būtības neatbilstošus pieņēmumus, ir vajadzīgs liels laiks... ilgs laiks. Tas notiek ļoti pamazām. Un es domāju, ka šobrīd mūsu sabiedrība ir tādā kā pārejas periodā, kad mēs sastopamies ar mainīgo realitāti, bet ļoti pamazām to pieņemam un tas arī var raisīt šīs te ļoti plašās diskusijas par viendzimuma pāru attiecībām un veidot tādas tā kā nometnes “par” un “pret”, izslēdzot šo te racionālo vidusposmu, kurā tiek aplūkoti dažādi šo attiecību aspekti.

Nu, var arī tomēr teikt, ka tradicionāli vairāk Ziemeļvalstīm ir raksturīgāk... šeit es negribu to ļoti apgalvot... bet tomēr šī te individuālā kultūra, kur katrs dzīvo varbūt savā mājā, savā viensētā un līdz ar to pieņemt jaunu, bieži var šķist kā draudi. Atkal no sociālās psiholoģijas viedokļa tas ir tā saucamā iekšgrupa un ārgrupa. Tātad iekšgrupa – tie esam mēs, kas pārstāvam noteiktu viedokli. Šajā gadījumā, piemēram, ka homoseksuālas attiecības ir sliktas, kaitīgas un bērns šādās attiecībās augot var gūt tikai sliktu pieredzi... tātad mēs un jebkurš cits cilvēks, kurš pārstāv citu viedokli vai dzīvo šo te citu dzīvesveidu, tiek uztverts kā ārgrupa, tātad svešs, draudīgs, kā varētu tā ļoti vispārināti teikt, pat kā ienaidnieks. Un tas neattiecas tikai uz Latvijas vidi, tas ir pasaulē zināms sociālais fenomens. Tātad mūsējie un svešie.

Un šeit vēlreiz gribu uzsvērt to, ka realitāte ir mainījusies, un sabiedrībā gan Latvijā, gan ārvalstīs ir daudz šo te homoseksuālo pāru un partneru, bet sabiedrības attieksme tā kā iepaliek.

D. Rezevska.

Kāds varbūt ir tas ceļš, atkal no psiholoģijas zinātnes viedokļa, kā šo sabiedrības attieksmi varētu mēģināt pēc iespējas savietot ar sociālo realitāti? Vai psiholoģijas zinātnē ir kādi paņēmieni tam?

D. Zande.

Protams, ka viena no pamatlīnēm ir izglītoto sabiedrību un tas nozīmē atkal izglītot ģimenes, jo ģimenēs aug bērni, izglītot arī bērnus, kas mācās skolā. Neapšaubāmi, izglītot profesionāļus, gan tos, kas strādā ar ģimenēm, gan arī, es domāju, lemtspējīgās institūcijas, tātad izglītot un aptvert to, ka cilvēki ir ļoti dažādi un mēs šo

vēsti jau sen esam sapratuši, katrs ir unikāls, bet tajā brīdī, kad realitātē sastopamies ar šo te unikalitāti, kas neatbilst mūsu priekšstatiem, tad mēs aizmirstam šo pamatpieņēmumu. Un tā tad es domāju, ka šis ir ilgs ceļš sabiedrības izglītošanā un tādā labākā izpratnē gan par cilvēka bioloģiju, gan par cilvēka sociālajām vajadzībām, par veidu, kādas viņš piedzīvo... kādas var piedzīvot ģimenes attiecības un savu dzīvi gan individuāli, gan partnerībā, gan vecāku lomā.

D. Rezevska.

Diāna Zandes kundze, liels paldies jums par atbildēm.

S. Osipova.

Tiesnesis Kučs uzdos jautājumu.

A. Kučs.

Labdien! Man būtu viens jautājums. Vai, ņemot vērā, jūsu viedokli vai arī kādu pētījumu par to, bet kā es saprotu, Latvija tā īsti nav... Tad ņemot vērā to, ko jūs tagad teicāt, tos sabiedrības aizspriedumus un pieņēmumus.... Vai šādās ģimenēs tas pēcdzemdību depresijas risks un tas atbalsts mātei būtu nepieciešams, teiksim, lai būtu lielāks vai... Kādi ir pētījumi šajā aspektā?

D. Zande.

Patiesībā... paldies par šo jautājumu... es domāju, ka tas ir ārkārtīgi būtisks, jo patiešām tā tad ģimenei, kura tradicionāli tiek uzlūkota kā ģimene, arī apkārtējie tradicionāli sniedz atbalstu un iesaistās. Savukārt pāros, kurus veido viendzimuma partneri, jau minēju savā runā, ka sevišķi nedzemdējušās sievietes, tā tad bioloģiskās mātes partneres, vecāki ir ar tendenci iesaistīties mazāk un mazāk sniegt atbalstu.

Nākamais. Šī sieviete nevar pilnvērtīgi iesaistīties bērna gaidīšanā, jo viņa juridiski nav šim bērnam nekas un bioloģiski nekas, un arī nevar izjust šo prieku. Tā tad pēc būtības šajā situācijā šīs abas partneres tiek savā ziņā šķeltas. Viena tiek akceptēta kā māte un otra, pēc būtības, ir nekas, kaut gan no bioloģiskās mātes puses skatpunkta šī partnere viņai ir tieši partneres funkcija... un šī te bioloģiskā māte šo savu partneri, kura nav dzemdējusi, uzskata par to cilvēku, no kā grib saņemt atbalstu. Tas ir viens.

Nākamais. Protams, sabiedrība uz šīm partnerēm, uz šādu partnerību kopumā tomēr skatās vairāk ar aizspriedumiem, un šāda partnerība nav tik ļoti pieņemama. Un šie stresori, kas tā tad veidojas iekšējā ģimenē, partnerībā... šie stresori, kas izriet no ārējās, no sabiedrības attieksmes, var sekmēt to, ka bioloģiskajai mātei ir lielāki,

augstāki depresijas riska faktori, jo viņa saņem mazāku atbalstu. Viņas abas tiek mazāk pieņemtas kā pāris. Tas ir viens.

Un, protams, te jāņem vērā arī tas, ka arī nedzemdējusi sieviete šajā situācijā var būt vairāk pēcdzemdību depresijas draudu grupā... riska grupā.

Un es teiktu, ka jā, šādā situācijā sievietei pēc dzemdībām patiesībā būtu svarīgs pat lielāks atbalsts, jo tādā tradicionālā izpratnē ir lielāki riski, ka viņa to nesaņems tā, kā tas notiek tajās ģimenēs, kur ir sieviete un vīrietis. Ir riski, ka viņa to nesaņems... tā kā, tas nav obligāti, bet ir riski.

A. Kučs.

Paldies.

S. Osipova.

Tā, man arī būtu viens jautājums jums.

Mēs šobrīd runājam par homoseksuālajiem pāriem, bet man ir jautājums par dzimuma lomām sabiedrībā un par heteroseksuāliem pāriem.

Sakiet, lūdzu, jūs esat pētījusi savā promocijas darbā heteroseksuālus pārus. Vai Latvijā joprojām aktuāla ir problēma ar tēva neiesaistīšanos bērna audzināšanā, un vai valstij šeit vajadzētu pievērst papildus uzmanību, lai bērna audzināšanā iesaistītos arī bērna tēvs? Tātad, cik lielā mērā šie vecie novecojušie stereotipi, ka bērna audzināšana ir mātes lieta, Latvijā ir dzīvi, cik lielā mērā Latvijas likumdevējam ar likuma palīdzību ir jāstiprina tēva iesaistīšanās bērna audzināšanā? Paldies.

D. Zande.

Tātad es esmu pilnīgi par to, ka valstij ir jāstiprina tēva iesaistīšanās bērna audzināšanā, jo atkal šī ir varbūt viena no tām situācijām, kad kultūra mainās, bet stereotipi paliek vecie. Tātad, šobrīd mēs... tās jaunās ģimenes partneres, sievietes, topošās mātes sagaida tēva aktīvu iesaistīšanos visos grūtniecības procesos. Partnera iesaistīšanos visos grūtniecības procesos, te, protams, jautājums bija par tēviem... dzemdībās un arī sagaida aktīvu iesaistīšanos bērna audzināšanā un aprūpē pēc dzemdībām un turpmāk. Tomēr arī manā promocijas darbā npublicētos datos tika uzdots jautājums, cik tad ikdienā tēvi pavada kopā ar saviem bērniem un patiesībā tas ir ļoti neliels laiks salīdzinot ar to laiku, ko pavada māte joprojām. Pasaules pētījumu rezultāti ļauj secināt, šeit nav rezultātu par Latviju, ka 80 procentus no mājas darbiem joprojām lielākoties veic un uzņemas sievietes, tātad arī bērna audzināšanu, arī tajā situācijā, kad viņa gribētu, lai tēvs iesaistās.

Un šeit man varbūt tāds pārdomu lauks, ka, lai gan šim te bioloģiskajam tēvam ir iespējams saņemt šīs tēva dienas, šo te atvaļinājumu, tas izriet tikai no viņa paša individuālās godprātības, vēlmes iesaistīties... tātad apzinātas vēlmes iesaistīties sava bērna audzināšanā. Es zinu, ka ir ļoti daudz vecāku un tēvu, kas šo atvaļinājumu izmanto vislabākajās bērna interesēs, bet, protams, mūsu sabiedrībā ir arī pietiekami daudz ģimeņu, kur šis atvaļinājums nekādā veidā netiek izmantots ģimenes saišu spēcīnāšanai, partneres atbalstam vai kontakta veidošanai ar bērnu. Tātad, atkal mums būtu šeit ļoti jāstrādā pie izglītošanas, ka bērnam ir vajadzīgi šie te divi vecāki, šie te divi cilvēki, kas rūpējas, bet es esmu pilnīgi... es uzskatu, un es domāju, ka tas ir pilnīgi loģiski, ka bērna tēvam ir nepieciešams šāds te atvaļinājums.

Bet tas nav pretrunā ar to, ka arī bērna bioloģiskās mātes partnerei, kuru bioloģiskā māte uzskata par savu partneri un otru bērna vecāku, šāds atvaļinājums būtu vajadzīgs.

S. Osipova.

Paldies. Tiesnešiem šobrīd vairāk jautājumu jums nebūs.

Jums jautājumus var uzdot pieteikuma iesniedzējas pārstāvis Šķiņķa kungs.

Lūdzu!

M. Šķiņķis.

Paldies. Ja drīkst, es paturpināšu tiesneses Osipovas kundzes jautājumu. Mans jautājums ir tāds: vai no psiholoģijas zinātnes skatpunkta un arī ņemot vērā Latvijas sociālo realitāti, ir kāds tieši no psiholoģijas zinātnes skatpunkta kāds racionāls iemesls, kādēļ tēviem Latvijā piešķir šo desmit dienu atvaļinājumu, bet bioloģisko māšu partnerēm - sievietēm nepiešķir?

D. Zande.

Pēc būtības šāda te racionāla pamatojuma nav, jo šīs te bioloģiskās mātes partnere pilda, kā jau es teicu, pēc būtības tās pašas funkcijas, ko heteroseksuālās attiecībās pilda tēvs, tātad sniedz mātei atbalstu, fizisku palīdzību, emocionālu atbalstu, sniedz bērnam nepieciešamo atbalstu, veido ar viņu kontaktu un tādā veidā stiprina visu šo te ģimenes sistēmu. Tātad faktiski šīs te bioloģiskās mātes klātbūtne būtu ļoti svarīga un nav pamata nesaņemt šādai mātei palīdzību, atbalstu šādā te atvaļinājuma veidā, kā tas ir tēviem.

M. Šķiņķis.

Skaidrs. Liels paldies.

Un tad man ir vēl tikai viens jautājums. Jūs, sniedzot paskaidrojumus, minējāt par vecākiem un kā šī bioloģiskā māte un viņas partnere viena otru, iespējams, uzskata par vecākiem. Es gribēju pajautāt līdzīgu jautājumu, bet no bērna skatpunkta. Vai... un atkal tikai no tādas psiholoģijas zinātnes viedokļa... vai bērns bioloģiskās mātes partneri arī uzskata kā vecāku, un, ja, jā... tad varbūt nedaudz plašāk šīs lietas kontekstā, vai tam ir kāda nozīme?

D. Zande.

Paldies. Ja mēs domājam šo te pirmo nedēļu un mēnešu kontekstā, tad bērns neatšķir... viņam nav atšķirības starp bioloģiskajiem vecākiem, starp māti, tēvu... Tikai tik daudz tā ir... ka, protams, savu bioloģisko māti, ja tā zīda bērnu, tad viņš to uztver kā sev vistuvāko cilvēku, kā pārtikas avotu, bet viņam vēl nav šāds jēdziens galvā, tā ir mana mamma, tas ir mans tētis vai tā ir mana vecmāmiņa. Tātad šī izpratne veidojas laika gaitā.

Bet no bērna skatpunkta... un viņa vislabākajām interesēm ir ārkārtīgi būtiski tas, ka viņš var saņemt šo te abu divu cilvēku klātbūtni un atbalstu tajā brīdī, kad viņam tas ir nepieciešams. Un, ja bioloģiskā māte nevar parūpēties par bērnu, nu, piemēram, viņa ir slima vai viņa ir nogurusi negulēto nakšu dēļ, tad no bērna interesēm ir ārkārtīgi svarīgi, lai šo te tā saucamo stafeti var pārņemt otrs no vecākiem. Un bērnam šajā gadījumā, no bērna skatpunkta, nav svarīgi, vai tas būtu fizioloģiski vīrietis, tātad tētis bioloģiskais teiksim... Bērnam ir svarīgi, lai viņš saņem šo atbalstu. Un, ja to sniedz viņa bioloģiskās mātes partnere, un šis atbalsts ir konsekvents, pastāvīgs, bērna vajadzībām atbilstošs, tad tas sekmē bērna drošas piesaistes attīstību, tas sekmē viņa fizisko un kognitīvo attīstību, un nāk tikai par labu bērnam gan šajās pirmajās dienās, nedēļās un mēnešos, kad notiek adaptācijas periods, gan, protams, arī ilgtermiņā, bērnam augot ģimenē, kurā ir divi partneri, kas viens otru atbalsta audzināšanas jautājumos, ikdienas jautājumos, sniedz emocionālo atbalstu un cita veida palīdzību viens otram.

M. Šķiņķis.

Paldies. Ja var, es tomēr vēl nedaudz paturpināšu šo... arī no jūsu zinātnes lauka jautājums tātad... Jūs atbildējāt par bērnu un vecākiem, raugoties uz pirmajām dzīves dienām. Bet vai ir pētījumi, vai jūs varat atbildēt nedaudz tālāk, kā šis bērns, pieņemot, ka māte bioloģiskā un viņas partnere arī kopīgi vienā ģimenē dzīvo, piemēram, bērnam līdz 18 gadu vecumam, vai bērns uz bioloģiskās mātes partneri laika gaitā raugās kā uz vecāku vai nē... ja, jūs varētu...?

D. Zande.

Jā. Tātad bērns raugās uz šiem te cilvēkiem tādā veidā, kādā... vispirms šie cilvēki ir vienojušies par to, ka kas viņi ir viens otram. Viņš iemācās šo modeli un ja abas divas sievietes šajā gadījumā uztver viena un otra, abas sevi par vecākiem, tad bērns abas divas tā arī uztver. Un patiesībā bērni ir ļoti elastīgi dažādu ģimeņu modeļu pieņemšanā. Bērna attīstība nekādā veidā netiek traucēta, ja viņš aug šādās te viena dzimuma partneru attiecībās. Un, kā jau es minēju iepriekš, ka viņam ir ārkārtīgi svarīgi ilgtermiņā, lai tas ģimenes modelis, kurā viņš aug, ir kopumā sabiedrībā akceptēts, jo tas sekmē arī to, ka bērns var justies emocionāli drošs, stabils, pieņemts, netiek diskriminēta viņa ģimene vai viņa ģimenes pārliecības un, līdz ar to, arī viņš var justies emocionāli stabils un apmierināts ne tikai savā ģimenē iekšā, bet arī plašākā sabiedrībā, neatkarīgi no tā ģimenes modeļa, kādā viņš dzīvojis – vai tas ir heteroseksuālās attiecībās vai homoseksuālās attiecībās.

Un šis attiecas uz bērnu gan pirmsskolas vecumā, gan skolas vecumā, gan arī patiesībā uz pieaugušu cilvēku, kurš ir dzīvojis šādā te... kura ģimene ir divi homoseksuāli partneri, kura vecāki ir šie divi homoseksuālie partneri.

M. Šķiņķis.

Paldies. Man vairs jautājumu nav. Liels paldies jums.

S. Osipova.

Tā, šobrīd ir iespēja uzdot jautājumus Saeimas pārstāvim. Lūdzu, kolēģi!

D. Ose.

Labdien! Paldies par iespēju uzdot jautājumus.

Tātad man ir daži jautājumi. Sakiet, lūdzu, cik nozīmīgi vīrietim ir apzināties, ka viņš ir tiesīgs saņemt tieši ekskluzīva nosaukuma atvaļinājumu – bērna tēvs. Vai tas var emocionāli viņu tā kā ietekmēt un pievērsties vairāk tātad šī bērna audzināšanai, radot arī šo emocionālo saikni?

D. Zande.

Paldies. Neapšaubāmi. Ja kāda no sabiedrības grupām tiek izcelta kaut kādā īpašā veidā, tas sekmē šīs grupas uztveri. Tātad, ja es kā tēvs gūstu šādu iespēju, es varu justies novērtēts, kas ir ārkārtīgi svarīgi, atbalstīts no valsts, un arī just, ka par mani rūpējas. Un noteikti es domāju, ka tas daudziem vīriešiem un tiem vīriešiem, kuri arī bez šāda te tēva atvaļinājuma būtu labi vecāki, labi tēvi, šiem tas ir īpaši svarīgi. Savukārt, kā jau es runāju, sabiedrība ir ārkārtīgi plaša un tēva diapazons arīdzan, tad

savukārt tiem vīriešiem, kuri nav emocionāli nobrieduši kļūt par tēviem, tad pabalsts – materiālā lieta – un atvaļinājums, viņu nepārveidos par labāku tēvu un necels arī viņa kā tēva pašapziņu, jo tā nav viņa pamatinterese. Bet neapšaubāmi, vīrietim ir svarīgi spēcināt viņa tēva lomu gan šādā veidā, gan arī citos iespējamajos veidos.

D. Ose.

Paldies. Tad man ir vēl viens jautājums.

Sakiet, lūdzu, ja mēs distancējamies no tā fakta, ka bērna tēva atvaļinājums rada arī iespēju saņemt šo materiālo atlīdzinājumu tātad paternitātes pabalsta veidā... Sakiet, lūdzu, ja mēs runājam tīri no iespējas būt brīvam uz laiku no darba, vai tātad bērna tēvam, vai arī tātad šajā gadījumā mātes partnerei, būtu nozīmīgi saņemt atvaļinājumu tieši ar nosaukumu “bērna tēva atvaļinājums” vai arī pamatojoties uz viņa emocionālajām vēlmēm atbalstīt savu tātad sievieti, kas ir dzemdējusi bērnu, ir svarīgi jebkuru atvaļinājumu, kas dotu iespēju pavadīt laiku ar šo bērnu vai tātad atbalstīt bērna māti?

D. Zande.

Tātad, ja es pareizi sapratu jautājumu, tad tas ir tīri par šī te atvaļinājuma definējumu.

D. Ose.

Ne tikai. Tātad jautājums ir par to, vai personai ir svarīgi saņemt jebkāda veida atbrīvošanu no darba, lai atbalstītu bērna māti un radītu emocionāli saikni, vai arī ir ārkārtīgi svarīgi apzināties, ka tas ir tieši “bērna tēva atvaļinājums”?

D. Zande.

Tātad ārkārtīgi svarīgi ir, ka tas ir tieši “bērna tēva atvaļinājums”, bet paplašinot to, ka tas ir arī, teiksim, šī te bērna bioloģiskās mātes partneres atvaļinājums ar nolūku veidot kontaktu ar mazuli, būt klāt šajās pirmajās dienās pēc dzemdībām, veidot jau no pirmajām bērna piedzimšanas dienām tātad pastiprinātu kontaktu un klātbūtni gan tēvam šajā gadījumā, gan arī varbūt šīs te bioloģiskās mātes partnerei. Bet tam būtu jābūt pieejam. Pat ja šo nosauktu citā veidā, tad šādai iespējai būt tēvam vai bioloģiskās mātes partnerei būt klāt savam bērnam viņa pirmajās dzīves dienās, būt klāt partnerei pēc dzemdībām, tā ir ārkārtīgi svarīga, bet ka tas ir tieši ar šādu nolūku: tas ir atvaļinājums nevis vispār, bet atvaļinājums ar nolūku spēcināt ģimeni, veidot kontaktu, attiecības, sniegt atbalstu vienam otram un iejusties jaunajā lomā. Tas būtu būtiski.

D. Ose.

Paldies. Jautājumu vairāk nav.

S. Osipova.

Tā... paldies, Zandes kundze, par to, ka sniedzāt savu viedokli, kas lietā ir būtisks. Jauku jums dienu! Paldies.

Tā, šobrīd Satversmes tiesnešiem vēl ir jautājumi lietas dalībniekiem.

Jautājumus pieteikuma iesniedzējam uzdos tiesnesis Kusiņš.

G. Kusiņš.

Labdien! Man būtu viens jautājums saistībā ar iepriekšējā tiesas sēdē jūsu izteikto viedokli: "Apstrīdētā norma ir sekas tam, ka likumdevējs nav izpildījis savu pozitīvo pienākumu".

Man būtu jautājums, lai noskaidrotu jūsu viedokli. Vai tas ir sekas tam, ka pieteikuma iesniedzējas situācijā, viņa nav pielīdzināta bērna tēvam? Vai sekas tam, ka viņa nav atzīta par vienu no bērna vecākiem? Paldies.

M. Šķiņķis.

Paldies par jautājumu. Manuprāt, tas, vai pieteikuma iesniedzēja ir pielīdzināta vienam vecākam vai izvēlas kādu citu veidu, tas varētu būt likumdevēja rīcības brīvības jautājums, tieši kādu precīzu rīku tiesību normās ietvert. Bet jebkurā gadījumā tā ir bezdarbība, ko likumdevējs ir veicis. Tātad nav ne pielīdzinājis vecākam, ne paredzējis kādu citu instrumentu.

G. Kusiņš.

Paldies. Un tad otrs jautājums.

Sakiet, lūdzu, vai šāda pielīdzināšana bērna tēvam vai pielīdzināšana bērna vecākam būtu iespējama tikai darba tiesisko attiecību ietvarā, tātad attiecībā uz šo paternitātes atvaļinājuma situāciju jeb tas, jūsuprāt, prasītu plašāku un tajā skaitā vairāku citu normatīvo aktu pārskatīšanu? Paldies.

M. Šķiņķis.

Manuprāt, lai atrisinātu konkrēto tiesas lietu un konkrēto strīdu, to varētu atrisināt arī Darba likuma ietvaros.

Un vēlreiz es atkārtos, ka Darba likuma 155. panta otrajā un turpmākajās daļās, likumdevējs arī ir atradis risinājumu un ne tikai caur aizbildniecības institūtu, bet tātad tas risinājums ir, ka Bāriņtiesas lēmums, neieceļot aizbildni, tātad var nozīmēt

personu, kas stājas, ja tā var teikt, tēva vietā vai citas personas vietā... arī šajā gadījumā attiecībā uz Darba likuma 155. panta pirmo daļu to risinājumu var atrast šādā veidā tikai Darba likumā veicot labojumus, un grozījumus citos normatīvajos aktos neveicot. Bet, ja mēs uz šo konkrēto lietu raugāties daudz plašāk, ka šī lieta izgaismo tikai vienu mazu situāciju vai problēmsituāciju, tad mans subjektīvais viedoklis ir, ka ilgtermiņā šādi risinot katru mazo problēmu kādā konkrētā speciālā likumā, tā ir tāda cīņa ar vējdzirnavām, es domāju, neuzvarama cīņa. Godīgi sakot, es domāju, sistēmiski šo jautājumu varētu sakārtot tikai, ja tiktu veikti grozījumi, teiksim, tā, kompleksi šis jautājums tiktu risināts. Bet konkrēto lietu var atrisināt noteikti, veicot grozījumus tikai Darba likumā.

G. Kusiņš.

Tad no jūsu atbildes vēl viens jautājums.

Jūs atsaucāties uz 155. panta otro, trešo un sesto daļu, kur ir tāds termins, ka “piešķir citai personai, kura faktiski kopj bērnu”.

Es jums gribētu pajautāt par likumdevēja pozitīvā pienākumu apjomu. Tātad 155. panta pirmajā daļā un 155. panta otrajā, trešajā un sestajā daļā. Vai, jūsuprāt, tad pozitīvā pienākuma apjoms otrajā, trešajā un sestajā daļā ir tāds, ka likumdevēja pozitīvā pienākuma ietvaros ir jānodrošina vismaz viena persona, kas kopj bērnu, jo vismaz tā var nolasīt no otrās, trešās un sestās daļas redakcijas, bet pirmajā daļā ir likumdevēja pozitīvais pienākums nodrošināt vismaz divām personām. Tātad abiem bērna vecākiem. Paldies.

M. Šķiņķis.

Jā. Paldies. Mēs uz pirmo un pārējām daļām raugāties tā, ka zināma atšķirība šajās tiesību normās ir, un galvenokārt tā atšķirība ir tajā, ka Darba likuma 155. panta pirmā daļa ir vērsta, mūsuprāt, uz ģimenes aizsardzību kā kopuma aizsardzību, un tādēļ šajā daļā ir domāts ne tik daudz par to, ka ir jābūt vienam vai diviem bērnu aprūpētājiem, bet vairāk ir domāts par to, kā ģimenei kā kopumam ir svarīgi, ka šajā pēcdzemdību periodā tātad ģimene ir kopā un bioloģiskās mātes tuvākais cilvēks ir klāt un palīdz gan bērnam, gan mātei, lai ģimene var saliedēties.

Attiecībā uz otro un turpmākajām daļām... šajā ziņā šīs tiesību normas ir nedaudz atšķirīgas, jo regulē tādu krīzes situāciju, kurā, piemēram, māte nomirst un tādā ziņā ir zināma atšķirība.

G. Kusiņš.

Paldies. Nav vairs jautājumu. Paldies.

S. Osipova.

Jautājumus Saeimai uzdos tiesnesis Kučs.

A. Kučs.

Labdien! Man jautājums būt tāds. Es jau iepriekš jautāju par šīs normas saistību par šīs normas saistību ar Eiropas Savienības tiesību avotiem. Vai Saeima ir vērtējusi apstrīdētās normas atbilstību direktīvai Nr. 2078, kas aizliedz diskrimināciju uz seksuālās orientācijas pamata nodarbinātības jomā.

M. Birģelis.

Labrīt, augsti godājamā tiesa! Saeimai nav šaubu, ka šī norma atbilst arī diskriminācijas aizlieguma principam un uz to ir balstīta arī mūsu pozīcija. Līdz ar to mūsu ieskatā arī citi normatīvie akti, kas ir balstīti uz vienlīdzības nodrošināšanu un, citastarp, uz dzimuma pamatu, ir ņemt vērā arī apstrīdētās normas pieņemšanas procesā un attiecīgi arī apstrīdētā norma atbilst starptautiskajām saistībām. Paldies.

A. Kučs.

Tad jūs apliecināt, ka šāds izvērtējums ir ticis veikts, ja? Es saprotu.

M. Birģelis.

Augsti godājamā tiesa! Es nevaru ne apstiprināt, ne noliegt konkrētās apstrīdētās normas izstrādes procesā, kādi argumenti tika pausti un vērtēti, ņemot vērā to specifiku, ka tajā laikā tie izstrādes procesa materiāli ir ļoti trūcīgi, viņos nevar atrast izvērstas diskusijas tādas, kādas tās būtu, ja tas notiktu šodien. Ņemot vērā, ka tēva atvaļinājums bija paredzēts laikā, kad tas bija novitāte faktiski Eiropā, tad, līdz ar to, nevienam neradās šaubas, ka tas nonāktu pretrunā ar citām starptautiskajām saistībām un vēlāk, laikam attīstoties, tas arī tika demonstrēts, ka arī šobrīd šī norma vēl arvien ir atbilstoša jaunākajai starptautiskajai praksei.

A. Kučs.

Paldies. Otrs jautājums, varbūt vairāk kā precizējums un tad jautājums.

Pirmkārt, es gribēju pārjautāt, vai tāpat arī viendzimuma pāri, kuriem arī ir bērni, vai viņi veido ģimeni, jo Labklājības ministrijas pārstāvis vienā brīdī izteica šaubas, vai šī ir ģimene. Kāds ir Saeimas viedoklis?

M. Birģelis.

Paldies. Saeima nav apšaubījusi to, ka ģimenes modeļi var būt dažādi, un tad arī viendzimuma pāri var veidot ģimeni. Tādējādi Saeimas pozīcija ir, ka arī viendzimuma pāris un arī viendzimuma pāris ar bērniem var veidot ģimeni Satversmes 110. panta izpratnē.

A. Kučs.

Paldies. Un tad mans jautājums būtu tāds: kas ir mātes partnere bērnam šādā ģimenē?

M. Birģelis.

Augsti godājamā tiesa! Manuprāt, jūs ieskicējāt, kas ir šī mātes partnere. Viņa ir mātes partnere bioloģiskajai mātei. Neskatoties uz to, atbilstoši Civillikumam, viņa nav bērna tēvs.

A. Kučs.

Labi. Paldies. Man vairāk jautājumu nebūs.

S. Osipova.

Paldies lietas dalībniekiem par lietā sniegto informāciju un uz tiesnešu jautājumiem sniegtajām atbildēm.

Šobrīd lietas izskatīšana pēc būtības ir pabeigta.

Lai pusēm dotu iespēju vēl pārdomāt visu un sagatavoties debatēm, tiesas sēdē tiek pasludināts 15 minūšu pārtraukums.

Tiesa sēde turpināsies 11.20.

(Pārtraukums.)

S. Osipova.

Lūdzu, sēdieties!

Tiesa turpina izskatīt lietu Nr. 2019-33-01.

Pirms pārtraukuma tika pabeigta lietas izskatīšana pēc būtības, un šobrīd mēs pārejam pie tiesas debatēm.

Tāpēc, pirms uzsākt debates, man ir jautājums lietas dalībniekiem, cik ilgs laiks jums ir nepieciešams.

Šķiņķa kungs, lūdzu?

M. Šķiņķis.

Paldies. Ja var lūgt, man būtu nepieciešamas aptuveni 30 minūtes.

S. Osipova.

Paldies. Saeimas pārstāvjiem?

M. Birģelis,

Godātā tiesa! Līdz 30 minūtēm. Paldies.

S. Osipova.

Paldies. Tā kā lietas dalībnieki ir vienoti izpratnē par debašu ilgumu, un abas puses lūdz 30 minūtes, jums šīs 30 minūtes arī tiek piešķirtas.

Lūdzu, vārds pieteikuma iesniedzējas pārstāvim Šķiņķa kungam!

M. Šķiņķis.

Liels paldies.

Liels paldies vēlreiz par iedziļināšanos un iespējas došanu šo pieteikuma iesniedzējai un visai sabiedrībai nozīmīgo lietu izskatīt mutvārdu sēdē.

Izskatot šo lietu, ir konstatēts un lietas izskatīšanas gaita, manuprāt, ir parādījusi, ka likumdevējs šobrīd attiecībā uz ikvienu Latvijas ģimeni nav izpildījis savus pienākumus, kas tam izriet no Latvijas tiesiskās sistēmas pamatnormas un arī Satversmes 110. panta.

Un tādēļ lietā, manuprāt, ir konstatējams, ka šajā lietā apstrīdētā norma ir jāatzīst par neatbilstošu Satversmes 110. pantam.

Debašu runā centīšos šo savu secinājumu un pārliecību atklāt arī tiesai un citām personām, kas seko šai tiesu lietai.

Pirmkārt, par to, šobrīd jau vairs strīda nav. Nu jau pavisam noteikti ir skaidrs, ka lietā nav strīda vismaz par četriem aspektiem.

Pirmkārt, viendzimuma pāra ar bērniem veidotas ģimenes Latvijā ir sociālā realitāte. To apstiprināja gan Saeima, gan Tieslietu ministrija, un nenoliedza arī pilnīgi neviena cita pieaicinātā persona. Šādas ģimenes Latvijā ir vairāki tūkstoši, šādas ģimenes un tās locekļi ir jāciena..

Otrkārt, viendzimuma pāru ar bērniem veidotas ģimenes, arī pieteikuma iesniedzējas ģimene, ir ģimene Satversmes 110. panta izpratnē. Arī par to nav strīdu un to apstiprina gan Saeima, gan Tieslietu ministrija.

Treškārt, par ko nav strīda, ir tas, un tas, manuprāt, tika nostiprināts arī izskatot lietu, ka arī viendzimuma pāru ar bērniem veidota ģimene valstī ir jāaizsargā, nodrošinot šādām ģimenēm arī juridisku aizsardzību.

Visbeidzot, ievērojot Satversmes tiesas spriedumu lietā Nr. 2019-01-01, nevarētu būt domstarpības par to, ka valstij, izpildot savu pienākumu nodrošināt juridisku aizsardzību viendzimuma pāru ar bērniem veidotām ģimenēm, ir jānosaka šo attiecību dalībnieku personiskās un mantiskās attiecības.

Tātad par šiem četriem aspektiem lietā strīda pēc būtības vairs nav.

Tomēr, ievērojot to, ka šķiet, ne visām personām, kuras pārstāv likumdevēji un arī izpildvaras dažādas iestādes, ir vienots uzskats par šiem četriem aspektiem, ko, manuprāt, uzskatāmi parādīja Labklājības ministrijas pārstāvja teiktais tiesas sēdē, manuprāt, ir būtiski, lai spriedumā Satversmes tiesa tieši nostiprina arī šos apstākļus, par kuriem strīda nav.

Par ko tad ir strīds? Tātad, ievērojot manis iepriekš minēto, varētu definēt, ka strīds šajā lietā ir saglabājies tikai par to, vai likumdevējs vispār ir noteicis tiesisko regulējumu viendzimuma pāru ģimenēm ar bērniem, nosakot šo dalībnieku personiskās un mantiskās attiecības, un, ja ir, vai to nosakot ir ievērojis vispārējos tiesību principus un citas Satversmes normas, un starptautiskās, un Eiropas Savienības tiesības jeb savas starptautiskās saistības.

Mūsaprāt, lietas izskatīšanas gaita uzskatāmi parādīja, ka likumdevējs attiecībā uz viendzimuma pāru ar bērniem veidotajām ģimenēm nav noteicis tiesisko ietvaru, nosakot šo attiecību dalībnieku personiskās un mantiskās attiecības.

Mēs, protams, nevaram pierādīt negatīvu faktu, bet tas, ka Saeima un Tieslietu ministrija nespēj norādīt uz to, kā tad šobrīd ir noteiktas viendzimuma pāru ar bērniem veidota ģimeņu locekļu savstarpējās, piemēram, personiskās attiecības, uzskatāmi parāda, ka šāda tiesiskā ietvara nav. Šāda tiesiskā ietvara izveidošana nav un nevar būt politiskas izšķiršanās jautājums. Tas ir likumdevēja no Satversmes 110. panta izrietošs juridisks pienākums. Satversmes tiesai nav likumdevēja vietā šāds tiesiskais ietvars jāveido, taču Satversmes tiesa var un tai, mūsaprāt, šajā lietā ir jāatzīst, ka likumdevējs ir rīkojies pretēji Satversmes 110. pantam, jo nav izveidojis tādu tiesisko regulējumu, kas nosaka viendzimuma pāru un viņu bērnu attiecību tiesisko ietvaru, paredzot šo attiecību dalībnieku personiskās un mantiskās attiecības, tiesības un pienākumus.

Turklāt, mūsaprāt, ar šo lietu nevar tikt un netiek ieviests jauns tiesību institūts. Satversmes 110. pantā jau ir ietverts ģimenes tiesību institūts, kurā ietilpst arī viendzimuma pāru un to bērnu veidotas ģimenes. Tātad nav runa par jauna tiesību institūta ieviešanu, bet gan par jau esoša ģimenes tiesību institūta tiesisko ietvaru jeb

tiesībām un pienākumiem, kas likumdevējam būtu jāparedz arī viendzimuma pāriem un viņu bērniem.

To, ka likumdevējs savu pozitīvo pienākumu nav izpildījis, faktiski tiesas sēdē tieši atzina arī Saeimas pārstāvis. Uz tiesas jautājumu, kāds tad šobrīd ir veids, kā tiek nodrošināta viendzimuma pāru ar bērniem aizsardzība, Saeimas pārstāvis paskaidroja, ka likumdevējs šobrīd selektīvi izvelk gadījumus, kuros pie faktiskiem apstākļiem šķiet pilnīgi nesamērīgi kaut kādas tiesības neparedzēt viendzimuma pāru ģimenēm un tad šādas tiesības nosaka. Uz tiesas norādi, ka likumdevējs taču nevar rīkoties no gadījuma uz gadījumu, Saeimas pārstāvis pēc būtības apstiprināja, ka var gan un, ka likumdevējs tā arī rīkojas.

Tātad Saeimas pārstāvis tieši atzina, ka likumdevējs nevis pilda savu pozitīvo pienākumu attiecībā uz viendzimuma pāru ar bērniem veidotām ģimenēm, nosakot konkrētu šo ģimeņu un tās locekļu tiesības un pienākumus, bet gan pilda tikai negatīvo pienākumu, proti, cenšas novērst jau esošus pamattiesību aizskārumus vai cenšas neradīt situācijas, kurās viendzimuma pāru veidotu ģimeņu locekļiem tiktu nepamatoti ierobežotas pamattiesības. Šāda likumdevēja rīcība nav valsts pozitīvā pienākuma izpilde, bet gan tādas sistēmas uzturēšana, kas cenšas nodrošināt pamattiesību ierobežojumu novēršanu vai nepieļaušanu. Valsts pozitīvā pienākuma izpilde un pārkāpumu novēršana nav viens un tas pats.

To, ka likumdevējs nepilda savu pozitīvo pienākumu, uzskatāmi parādīja arī Saeimas, Tieslietu ministrijas un Labklājības ministrijas pārstāvju atbildes uz tiesas jautājumiem, ar kuriem tika lūgts sniegt piemērus, kā valsts šobrīd nodrošina sociālo un ekonomisko aizsardzību viendzimuma pāru ģimenēm ar bērniem. Šīs personas... tātad Saeima, Tieslietu ministrija un Labklājības ministrija nenosauca pilnīgi nevienu piemēru, kas vispār būtu attiecināms uz viendzimuma pāru ģimenēm ar bērniem, neviens piemērs nebija vērsts uz viendzimuma pāru ģimenēs ietilpstošo bērnu aizsardzību. Visi piemēri, kas tika nosaukti, bija tādi, kas aptver personas, kuras var nebūt viendzimuma pāru ģimenes loceklis, vai pat vispār var nebūt ģimenes loceklis. Proti, visi nosauktie piemēri bija tādi, kurus dramatiskās situācijās, kā, piemēram, vardarbība vai Kriminālprocess, var izmantot arī viendzimuma pāri, drīzāk sakritības vai veiksmes dēļ. Nosauktie piemēri ir attiecināmi uz tādu regulējumu, kas ir vērsts uz personām, kuras izvēlas nenokārtot savu attiecību juridisko ietvaru, taču nosauktie piemēri pavisam noteikti nav tādi, kas veidotu daļu no sistēmas, kas varētu aizsargāt viendzimuma pāru ģimenes kā vienas no Satversmes 110. pantā paredzētajām ģimenes formām.

To, ka likumdevējs nepilda savu pozitīvo pienākumu, uzskatāmi parādīja arī Labklājības ministrijas pozīcija tiesas sēdē šajā lietā. Uz tiesas jautājumu vai

viendzimuma pāri veido ģimeni, Labklājības ministrijas pārstāvis atbildēja, un es vēlos citēt: “Es pieļauju, ka noteiktās situācijās pie noteiktām tiesiskām attiecībām varētu veidoties šī lieta”. Tātad, lai gan Saeimas pārstāvis apstiprināja, ka Saeima atzīst, ka viendzimuma pāri veido ģimeni, Labklājības ministrija to nemaz nezina.

Ja pat izpildvara Labklājības ministrijas personā nezina, vai viendzimuma pāri veido ģimenes Satversmes 110. panta izpratnē, un, ka valstij ir pienākums nodrošināt šādu ģimeņu aizsardzību, tad likumdevēja izveidotais tiesiskais ietvars viendzimuma pāru ģimenēm ar bērniem nepastāv vai arī tas ir tik neredzams un neskaidrs, ka pat Labklājības ministrija to neizprot. Secīgi to par Satversmes 110. pantam atbilstošu tiesisko regulējumu atzīt nevar.

Turklāt ir jāievēro, ka Labklājības ministrija ir vadošā valsts pārvaldes iestāde bērnu un ģimenes tiesību jautājumos. Pie ministrijas funkcijām tās nolikumā kā pirmā ir definēta funkcija izstrādāt bērnu un ģimenes tiesību politiku Latvijā. Ja pat ministrija, kuras primārā funkcija ir izstrādāt bērnu un ģimenes tiesību politiku Latvijā, nezina, ka viendzimuma pāri ar bērniem veido ģimeni, tad ir skaidrs, ka šī ministrija neizstrādā un nevar izstrādāt bērnu un ģimenes tiesību politiku Latvijā, kas aptver visas ģimenes, tajā skaitā viendzimuma pāru ar bērniem veidotas ģimenes.

To, ka Labklājības ministrija to nedara, uzskatāmi parāda arī citi Labklājības ministrijas pārstāvja izteikumi tiesas procesā. Proti, kā izrādās, Labklājības ministrija nemaz nezina, cik Latvijā varētu būt viendzimuma pāri ar bērniem un šādi veidotas ģimenes, kādas ir šo ģimeņu vajadzības, kādi ir šo ģimeņu problēmu jautājumi un tā tālāk. Pat teorētiski ir neiespējami izstrādāt bērnu un ģimenes tiesību politiku, aptverot arī viendzimuma pāru ar bērniem veidotas ģimenes, nezinot un pat necenšoties uzzināt šādus elementārus pamatjautājumus.

Kā jau es norādīju iepriekš, šāda situācija var rasties un ir radusies tikai viena iemesla dēļ – likumdevējs nav izpildījis savu pozitīvo pienākumu izveidot tiesisko regulējumu viendzimuma pāru ģimenēm ar bērniem, nosakot šo attiecību dalībnieku personiskās un mantiskās attiecības.

Ievērojot arī man tiesas sēdēs uzdotos jautājumus, es vēlos uzsvērt, ka likumdevējam attiecībā uz apsvērumiem tiesiskā regulējuma satura noteikšanā ir plaša rīcības brīvība, kā to ir atzinusi arī Satversmes tiesa, taču rīcības brīvību likumdevējs var īstenot tikai šāda tiesiskā regulējuma satura noteikšanā, nevis attiecībā uz izvēli pildīt vai nē savu pozitīvo pienākumu. Proti, likumdevējam ir plaša rīcības brīvība sava darbībā veidojot ģimenes aizsardzības sistēmu, nevis bezdarbībā. Šajā gadījumā likumdevējs nav vispār noteicis tiesisko ietvaru, līdz ar to par likumdevēja rīcības brīvību mēs runāt nevaram.

Ievērojot minēto, es uzskatu, ka lietas gaitā tika konstatēts, ka likumdevējs nav noteicis tiesisko regulējumu, kas izveido un uztur viendzimuma pāru un viņu bērnu attiecību tiesisko ietvaru, nosakot šo attiecību dalībnieku personiskās un mantiskās attiecības, un tādēļ vien apstrīdētā norma ir jāatzīst par neatbilstošu Satversmes 110. pantam.

Ja tomēr Satversmes tiesa šajā lietā nonāk pie secinājuma, ka likumdevējs Latvijā ir noteicis tiesisko regulējumu viendzimuma pāru ģimenēm ar bērniem, kas turklāt ir tāds, kas ir vērsts uz saliedētas sabiedrības veidošanu, kas arī ir kritērijs, kuram atbilstoši Satversmes tiesas judikatūrā ir jāizpildās, mūsaprāt, tāpat ir konstatējama apstrīdētās normas neatbilstība Satversmes 110. pantam vismaz divu citu iemeslu dēļ.

Pirmkārt, tādēļ, ka apstrīdētā norma ir pretēja bērnu vislabāko interešu prioritātes principam, un, otrkārt, tādēļ, ka ar apstrīdēto normu ir pieļauts diskriminācijas aizlieguma pārkāpums.

Par bērnu vislabāko interešu prioritātes principu. Manuprāt, lietas izskatīšanas gaitā tika pierādīts, ka apstrīdēto normu nevar aplūkot tik vienkāršoti, ka tā kalpo tikai vienam mērķim – vīrieša, kas ir tēvs, tiesību vai interešu nodrošināšanai. Manuprāt, lietā ir konstatēts, ka šai tiesību normai ir vairāki mērķi, kas visi ir vērsti uz ģimenes kā kopuma aizsardzību ar virsmērķi – bērna tiesību nodrošināšanu. Mēs norādījām uz Latvijas tiesību avotiem, no kuriem šādi secinājumi izriet. Norādījām uz Satversmes tiesas judikatūru, konkrētiem likumprojektiem un to anotācijām, arī uz Labklājības ministrijas rakstveida viedokli šajā lietā. Šie dokumenti visi kā viens, mūsaprāt, apstiprina, ka apstrīdētā norma Latvijas tiesību sistēmā nepastāv kā speciālā subjekta – tēvs – tiesību un interešu nodrošinātāja.

Līdzīgi secinājumi ir izdarāmi arī no Eiropas Savienības tiesībām. Es savā debašu runā neatkārtotšu savu pozīciju, kuru paudu, atbildot uz tiesas jautājumiem par Eiropas Savienības tiesību avotiem, tikai vēlos uzsvērt, ka mūsu pozīcijas pareizību, analizējot Eiropas Savienības tiesību regulējumu, apstiprināja arī tiesības zinātņu doktore Kristīne Dupate, kura izsmeloši un, manuprāt, pamatoti norādīja, ka arī no Eiropas Savienības tiesībām neizriet secinājums, ka apstrīdētā norma Latvijas tiesību sistēmā varētu būt ieviesta tikai tādēļ, lai nodrošinātu kādas īpašas tiesības speciālam subjektam – vīrietim – tēvam.

Arī no Eiropas Savienības tiesībām, kā to izskaidroja Kristīne Dupate, ir izdarāms secinājums, ka apstrīdētajai normai būtu jānodrošina ģimenes kā kopuma aizsardzība. Kristīne Dupate vērsa uzmanību uz šā atvaļinājuma uzdevumu iesaistīt mājas dzīvē vēl vienu cilvēku, neatkarīgi no šīs personas dzimuma vai sociālās lomas. Un tādēļ, kā to izskaidroja speciāliste, arī no Eiropas Savienības regulējumu skatpunkta ir svarīgi, ka šis atvaļinājums ir pieejams tam cilvēkam, kas bērnu palīdz kopt vai kuram

ir jāiesaistās mājas dzīvē, bet tam nav sakara ar to, vai tas ir tieši tēvs, kā tas ir noteikts ar Darba likuma 155. panta pirmo daļu.

Ņemot vērā šos apstākļus un aplūkojot apstrīdēto normu, secināms, ka acīmredzami pretēji bērna vislabāko interešu prioritātes principam būtu uzskatīt, ka bērnam varētu būt labāka tāda situācija, kurā atbalsts bērnam un bērna bioloģiskajai mātei pēcdzemdību periodā tiek sniegts tikai tad, ja ģimeni veido dažāda dzimuma divi vecāki – māte un tēvs. Tas, ka bērna fiziskā un emocionālā attīstība un vajadzības ir vienādas uzaugot arī viendzimuma pāru veidotās ģimenēs, ir zinātnē apstiprināts fakts. Tas, ka bērna interesēs ir, lai viņa bioloģiskajai mātei pēcdzemdību periodā tiek sniegts atbalsts no mātes partneres, arī ir zinātnē apstiprināts fakts. Tas, ka bērna interesēs ir, lai bērna ģimene pēcdzemdību periodā pēc iespējas vairāk pavada laiku kopā, arī ir zinātnē apstiprināts fakts.

Tātad nevarētu būt nekādu šaubu, ka apstrīdētajā normā paredzētā atvaļinājuma piešķiršana tikai vīriešiem – bērna tēviem – bet nepiešķiršana sievietēm – mātes partnerēm – ir pretrunā ar bērna vislabāko interešu prioritātes principu. Manuprāt, to šodien arī ļoti precīzi un no psiholoģijas zinātnes skatpunkta izskaidroja arī Diāna Zande.

Labklājības ministrijas pārstāvis tiesas sēdē apgalvoja, ka apstrīdētajā normā ir ietverta likumdevēja prezumpcija, ka, ja bērna tēva nav, tad bērna interesēs ir, ka bērna bioloģiskā māte viena pati un bez atbalsta no citiem cilvēkiem tiek galā ar šo sarežģīto pēcdzemdību periodu.

Ja likumdevējs patiešām ir izdarījis šādu pieļāvumu, tad likumdevējs acīmredzami ir rīkojies un domājis pretēji bērna vislabāko interešu prioritātes principam, vienlaikus arī ignorējot zinātnē izdarītās atziņas par šo jautājumu.

Bērns, kurš ir piedzimis viendzimuma pāra ģimenē, savā pirmajās dienās pasaulē vēl nav informēts un neanalizē to, kādas politiskās izšķiršanās ir izdarījis Latvijas likumdevējs un kādēļ, taču šajā brīdī tieši šis tikko dzimušais bērns visvairāk cieš no likumdevēja politiskajām izvēlēm. Šis tikko dzimušais bērns, tieši tāpat kā jebkurš cits bērns ir pelnījis, ka viņa bioloģiskā māte pēcdzemdību periodā saņem atbalstu no sava vistuvākā cilvēka, šis bērns, tāpat kā jebkurš cits bērns, ir pelnījis, ka viņa otrs vecāks, un tieši šādi bērns visdrīzāk visu savu dzīvi raudzīsies un uztvers savas bioloģiskās mātes partneri, sniedz šim bērnam atbalstu un palīdzību, un, visbeidzot, šis bērns, tieši tāpat kā jebkurš cits bērns, ir pelnījis, ka viņa ģimene, viņam vistuvākie cilvēki šajā periodā ir kopā un saliedējas. Apstrīdētā norma to šim bērnam liedz.

Līdz ar to, neparedzot apstrīdētajā normā noteikto atvaļinājumu bioloģiskās mātes partneri, likumdevējs rīkojas pretēji bērna vislabāko interešu prioritātes principam un bērnus, kuri nav piedzimuši ģimenē ar diviem vecākiem – māti un tēvu –

jau pirmajās savas dzīves dienās apzināti nostāda sliktākā situācijā. Šāda valsts attieksme pret viendzimuma pāru ģimenēs augošiem bērniem ir diskriminējoša.

Un šeit man ir jārunā par diskrimināciju. Apstrīdētā norma ne vien nostāda nelabvēlīgākā tiesiskā situācijā tos bērnus, kuri uzaug viendzimuma pāra ģimenēs, bet visas viendzimuma pāru ģimenes nostāda nelabvēlīgākā tiesiskajā situācijā, salīdzinot ar ģimenēm, kuras veido dažāda dzimuma vecāki.

Lietas gaitā nav dzirdēts neviens pamatots arguments, kādēļ lai ģimenēm, kurās bērnus audzina divi viena dzimuma vecāki, būtu jānodrošina mazāks tiesību apjoms, nekā tām ģimenēm, kurās bērnus audzina divi dažāda dzimuma vecāki. Saeimas pozīcija lietā bija, ka likumdevējs viendzimuma pāru ģimenēm ar bērniem nodrošina tādu pašu aizsardzību, kā citām ģimenēm, tikai dara to ar citiem līdzekļiem. Apstrīdētā norma ir uzskatāms piemērs, ka tas tā nav, jo viendzimuma pāru ģimenēm tāda aizsardzība, kādu nodrošina apstrīdētā norma, nav pieejama. Šāda atšķirīga attieksme pret ģimenēm uzskatāmi parāda, ka valsts aizsardzība viendzimuma pāru ģimenēm ar bērniem faktiski nepastāv.

Vienlaikus apstrīdētā norma arī rada pieteikuma iesniedzējas diskrimināciju pēc dzimuma un seksuālās orientācijas.

Vīrietis, kurš nav bioloģiskais tēvs, var tikt reģistrēts kā tēvs un saņemt desmit dienu atvaļinājumu. Bērna bioloģiskā māte par tēvu ar šīs personas piekrišanu var norādīt jebkuru vīrieti, arī kaimiņu, draugu vai kādu citu personu, bet nevienu sievieti, tostarp arī sievieti, ar kuru veido ģimeni. Tā kā tikai sieviete, kurai ir homoseksuāla orientācija, var nonākt šādā situācijā, kurā viņai nav iespējas izmantot apstrīdētajā normā apstrīdēto atvaļinājumu, mūsuprāt, šajā gadījumā ir konstatējama diskriminācija gan pēc dzimuma, gan seksuālās orientācijas. Tātad veidojas tā saucamais multiplās diskriminācijas gadījums, kad persona tiek nostādīta sliktākā situācijā vairāku diskriminācijas pazīmju dēļ.

Saeima šajā lietā ir argumentējusi, ka tēvs un bioloģiskās mātes partnere nav salīdzināmās situācijās, jo tēvam normatīvie akti paredz noteiktas tiesības un pienākumus, bet bioloģiskās mātes partnerēm nē. Šādai Saeimas pozīcijai nevar piekrist. Likumdevējs nevar izvairīties no Satversmes 91.panta uzliktajiem pienākumiem vienai no personu grupām tieši paredzot atšķirīgu regulējumu, lai pēc tam teiktu, ka tādēļ šī grupa ir atšķirīga. Saeima pēc būtības saka, ka tā kā Saeima pret šīm grupām izturas atšķirīgi, tās nevar salīdzināt. Šāda Saeimas pieeja ir neloģiska un pat absurda. Tas būtu kā atgriezties 18. gadsimtā, un teikt, ka sievietes un vīrieši nevar būt salīdzināmas grupas, jo sievietēm likumdevējs ir piešķīris mazāku tiesību apjomu. Kā jau es teicu, manuprāt, šāda pieeja un neloģiska un pat absurda.

Tālāk. Analizējot atšķirīgo attieksmi pret šīm salīdzinām grupām, un, cenšoties definēt atšķirīgās attieksmes leģitīmo mērķi, gan Saeima, gan Tieslietu ministrija pieļauj vēl vienu, mūsaprāt, būtisku kļūdu, proti, tiesību normas mērķis nav un nevar būt tas pats, kas atšķirīgās attieksmes leģitīmais mērķis. Gan Saeima, gan Tieslietu ministrija jauc šajā lietā šīs divas dažādās lietas: tiesību normas mērķi un atšķirīgās attieksmes leģitīmo mērķi. Īpašs atbalsts vīriešiem – bērnu tēviem var būt tiesību normas mērķis, taču ievērojot to, ka apstrīdētā norma ir ģimeņu aizsardzības mehānisma elements, ar ko neaptver bioloģiskās mātes partneri – sievieti, ir nepamatots.

Līdz ar to apsvēruma, ka ir nepieciešams atbalsts vīriešiem – bērnu tēviem, šajā gadījumā nevar kalpot kā leģitīms mērķis atšķirīgas attieksmes noteikšanai. Atšķirīgai attieksmei var būt mērķis un atsevišķos gadījumos tas var būt atzīts par leģitīmu, taču šīs lietas ietvaros Saeima un Tieslietu ministrija nav spējusi to atklāt un norādīt.

Un tāpat vēlreiz... normas mērķis un atšķirīgas attieksmes leģitīmais mērķis ir divas atšķirīgas, juridiski nošķiramas lietas.

Līdz ar to, šajā lietā nav konstatējams atšķirīgās attieksmes leģitīmais mērķis, un arī tādēļ apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 110. pantam.

Visbeidzot, es vēlos runāt savas runas noslēgumā, par cilvēka cieņu. Cilvēkam nav svarīga tikai fiziskai izdzīvošanai nepieciešamie resursi un pamatvajadzības, pret cilvēku izturēties ar cieņu nenozīmē tikai cilvēkam nodrošināt ēdienu, mājokli un nesist. Pret cilvēku izturēties ar cieņu nozīmē ko daudz vairāk. Cilvēkam kā sociālai būtnei iespējams pat daudz svarīgāk par fizisko pamatvajadzību nodrošināšanu ir sajūst un redzēt, ka pret viņu arī valsts izturas kā sabiedrībā pieņemtu, vēlamu un atzītu.

Tieši caur šādu cilvēka cieņas izpratni mēs raugāmies arī uz šķietami sausi juridisko šīs lietas jautājumu, vai likumdevējs vispār ir noteicis tiesisko regulējumu viendzimuma pāru ģimenēm ar bērniem. Likumdevējs uzskata, ka ar to, ka tas ir nodrošinājis, ka viendzimuma pāri ar bērniem ir paēduši, tiem ir mājoklis un Civilprocesa likuma ir ietverta norma, kas vardarbības gadījumā ļauj varmāku nošķirt no šīs ģimenes, tāpat viendzimuma pāra ģimenes locekļus nesit, valsts savu pozitīvo pienākumu ir izpildījusi. Mēs tam nepiekrītam.

Mēs uzskatām, ka ar šādu likumdevēja pieeju, ko uzskatāmi parāda arī apstrīdētā norma, valsts pret pieteikuma iesniedzēju un arī pieteikuma iesniedzējas ģimeni kā cilvēku kopumu neizturas kā pret cilvēkiem, kā pret augstāko vērtību demokrātiskā, tiesiskā valstī. Izturēšanās pret cilvēku ar necieņu nav politiskas izšķiršanās jautājums. Ja valsts pret cilvēku neizturas ar cieņu, valsts rīkojas pretēji Satversmei. Šāda valsts rīcība ir prettiesiska. Valsts prettiesiska rīcība ir juridisks jautājums. Un tieši Satversmes tiesa, atbilstoši Satversmei, ir tas subjekts, kurš var un

kurai, mūsaprāt, arī šajā lietā ir jākonstatē, ka valsts rīcība ir prettiesiska. Prettiesiskās rīcības iemeslu un seko novēršana ir likumdevēja pienākums.

Paldies vēlreiz par uzmanību un mēs lūdzam apstrīdēto normu atzīt par neatbilstošu Satversmei.

Paldies.

S. Osipova.

Paldies jums.

Lūdzu, vārds Saeimas pārstāvjiem debatēs.

M. Birģelis.

Augsti godātā tiesa!

Trīs dienu laikā, izskatot šo lietu tiesas sēdē, ir izskanējusi virkne politisku lietderības apsvērumu par teorētiski labāko tēva atvaļinājuma institūtu un piemērotāko veidu, kā aizsargāt ģimenes, kas vietām bija arī savstarpēji pretrunīgi.

Tāpat arī daudziem no norādītajiem juridiskajiem argumentiem izskatāmajā lietā nav izšķirošas nozīmes, tāpēc savā debašu runā koncentrēšos uz tiem juridiskajiem argumentiem, kuri Saeimas ieskatā būtu noderīgi Satversmei tiesai konkrētās lietas izskatīšanā.

Visupirms jau, pieteikuma iesniedzēja pārstāvis piedāvā šo lietu skatīt vienlaikus, atbilstoši diviem dažādiem testiem – Satversmes 110. panta pozitīvā pienākuma testam un ierobežojumu testam. Saeimas ieskatā, Satversmes tiesas judikatūrā, katram no šiem testiem ir savs saturs un savs mērķis, tādēļ arī tie ir nošķirami viens no otra. Attiecīgi šāda piedāvātā metodoloģija nebūtu izmantojama konkrētās lietas izskatīšanā.

Ņemot vērā, ka tēva atvaļinājums ir atvaļinājums ar konkrētu saturu arī starptautiskajos dokumentos, Saeimas ieskatā Satversmes 110. pants būtu jāinterpretē kopsakarā ar valsts starptautiskajām saistībām, noskaidrojot, kāds ir likumdevēja pozitīvais pienākums attiecībā tieši uz tēva atvaļinājuma piešķiršanu, un vai likumdevējs ir rīkojies savas rīcības brīvības ietvaros.

Otrkārt, šīs lietas izskatīšanas gaitā, liela daļa argumentu bija patiesi veltīti atziņām, par ko lietā nepastāv strīds, proti, ka valstij no Satversmes 110. panta izriet pienākums aizsargāt ģimeni, ka ģimene var būt tāda, kas nav balstīta uz laulību un arī viendzimuma pāri var veidot ģimeni, bet Saeima uzsver, ka tēva atvaļinājums tieši neizriet no ģimenes statusa esamības. Tēva atvaļinājums izriet no konkrēta subjekta esības – bērna tēva. Tēva atvaļinājums tiek piešķirts neatkarīgi no ģimenes statusa un neatkarīgi no ģimenes locekļu seksuālās orientācijas.

Izklāstot situāciju, kas esot pieteikuma iesniedzējas iespējamā tiesību aizskāruma pamatā, pieteikuma iesniedzējas pārstāvis vairākkārt ir norādījis, ka likumdevējam ir pienākums nodrošināt ģimeņu juridisko aizsardzību. Vienlaikus pārstāvis atzinis, ka likumdevējs ir tiesīgs izmantot dažādus mehānismus ģimenes aizsardzībai un, ka likumdevējam nav pienākums paredzēt partnerattiecību reģistrāciju. Saeimas ieskatā šie apsvērumi nenonāk pretrunā ar likumdevēja līdzšinējo rīcību, proti, likumdevējs jau šobrīd nozīmīgos ģimenes aizsardzības aspektos nodrošina arī tādu ģimeņu juridisko aizsardzību, kas nav balstīta laulībā, iekļaujot nozaru normatīvajos aktos plašāku regulējumu, kas aptver ģimenes plašākā šī jēdziena izpratnē, tostarp, ģimenes, ko veido viendzimuma pāri.

Uzskatāmus piemērus tiesas procesa laikā minēja gan Saeima, gan Tieslietu ministrija. Tādēļ Saeima uzskata, ka likumdevējs ir veicis nepieciešamos pasākumus, kas vērsti uz ģimeņu aizsardzību.

Arī pieteikuma iesniedzējas pārstāvja citētā lieta Nr. 2019-01-01 Satversmes tiesā atzina, ka likumdevējam ir plaša rīcības brīvība, izveidojot tiesisko regulējumu ģimeņu aizsardzībai. Vēl jo vairāk, konkrētajā lietā Satversmes tiesa atzina, ka likumdevējs ir veicis pasākumus ģimenes juridiskās aizsardzības nodrošināšanai konkrētajā jomā.

Saeima uzsver, ka arī tas, kādā veidā un apjomā valsts juridiski aizsargā tieši viendzimuma pāru ģimenes, nav tieši saistīts ar tēva atvaļinājuma piešķiršanu. To uzskatāmi parāda Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakse un citu valstu piemēri, piemēram, Grieķija, Ungārija, Itālija, Luksemburga un Čehija, kurās viendzimuma pāriem ir iespēja reģistrēt savas attiecības, un kurās to savienības bauda līdzvērtīgu aizsardzību kā ģimenes, kas balstītas laulībā. Savukārt tas pats par sevi neparedz tiesības saņemt tēva atvaļinājumu personai, kas nav atzīta par tēvu atbilstoši valsts normatīvajiem aktiem.

Pievēršoties apstrīdētās normas atbilstībai Satversmei, pieteikuma iesniedzēji pauduši bažas par apstrīdētās normas mērķi. Saeima atgādina, ka tēva atvaļinājuma mērķis ir tēva emocionālās saites veidošana ar bērnu, kā arī sieviešu un vīriešu vienlīdzības veicināšana, iesaistot bērna tēvu bērna aprūpē. Tieši šādu normas mērķi ir apstiprinājušas arī institūcijas, kas bija iesaistītas apstrīdētās normas izstrādē, proti, Labklājības ministrija un Tieslietu ministrija, un arī institūcija, kas apstrīdēto normu pieņēma. Turklāt, to netieši atspoguļoja arī tēva atvaļinājumam pakārtotie grozījumi likumā “Par maternitāti un slimības apdrošināšanu”, ko arī pieteicējs ir norādījis kā grozījumus, kas ir nesaraunami saistīti ar apstrīdēto normu, neskatoties uz to, izvēlēties šo anotāciju necitēt kā tādu, kas norādītu uz šo mērķi... kā arī virkne starptautisko dokumentu, kas aicina valstis piešķirt strādājošajiem vīriešiem personiskas un citiem

nenododamas tiesības uz tēva atvaļinājumu. Kā Saeima to uzsvērusi šīs lietas izskatīšanas laikā, šāda atvaļinājuma institūts tiek augsti vērtēts zinātnē, tostarp pētījumos Latvijā, starptautiskajām organizācijām un atzīts Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē.

Turklāt šobrīd, tēva atvaļinājuma piešķiršana vairs nav tikai likumdevēja izvēle, bet arī no Darba un privātās dzīves līdzsvara direktīvas izrietoša prasība, kas likumdevējam ir jāievieš līdz 2022. gada 2. augustam. Starptautiskās organizācijas, kā, piemēram, Coface Families Europe ieskatā, Latvija ir jau viena no šīm 17 Eiropas Savienības valstīm, kas attiecīgo starptautisko prasību pēc tēva atvaļinājuma piešķiršanas jau nodrošina, kā arī viena no 13 valstīm, kas šo prasību nodrošina, paredzot pienācīgi atlīdzināt atvaļinājumā pavadīto laiku.

Saeima norāda, ka direktīva neuzliek pienākumu piešķirt paternitātes atvaļinājumu personai, kas nav atzīta par tēvu atbilstoši valsts normatīvajiem aktiem. Šādu faktu apliecinājušas arī citas valsts institūcijas, kas sniegušas viedokli izskatāmajā lietā, tādējādi Saeimas ieskatā likumdevējs ir pieņēmis apstrīdēto normu, kas ir atbilstoša valsts starptautiskajām saistībām.

Saeima nevar piekrist viedoklim, ka Darba un privātās dzīves direktīva, kas uzliek valstij pienākumu piešķirt paternitātes atvaļinājumu bērna tēvam, ir pilnībā dzimumneitrāla un tā vērsta tikai uz bērna aprūpi, neatkarīgi no tā, kas šo aprūpi veiks. Šāds ieskats nonāk pretrunā ar vairākiem šīs direktīvas preambulas apsvērumiem, paternitātes atvaļinājuma definīcijā iekļautiem subjektu uzskaitījumiem, ka arī tās mērķi – nodrošināt sievietes un vīriešu vienlīdzību.

Aplūkojot direktīvas sākotnējo projektu, ko Eiropas Komisija iesniedza izvērtēšanai 2017. gada aprīlī, ir redzams, ka tās sākotnējais projekts pat neiekļāva atrunu par to, ka valsts varētu piešķirt šādu atvaļinājumu arī citai personai, kas, atbilstoši valsts tiesību aktiem, tiktu atzīta par līdzvērtīgu otru vecāku. Iemesls, kādēļ direktīvā ir minēti vārdi “aprūpes nolūkā”, ir, lai tēvam, piešķirot tēva atvaļinājumu, to ierobežotu attiecībā uz konkrētu periodu – bērna dzimšanu. Proti, tēva atvaļinājums direktīvas izpratnē ir vērsts uz to, lai būtu vairāk vīriešu – bērna tēvu, – kas iesaistās bērnu aprūpē, nevis lai bērna tēvus varētu vēl vairāk aizvietot ģimenes pienākumu sadalē. Turklāt direktīvā ir ietvertas arī bērna labākās intereses, kā to citastarp norāda arī direktīvas preambulas 5. apsvērums. Tas ir darīts, paredzot atvaļinājumu tām personām, kurām, atbilstoši likumam, ir noteikta atbildība par bērna uzturēšanu un audzināšanu. Direktīva nav vērsta uz jebkuras personas tiesībām sniegt atbalstu bērna mātei pēcdzemdību periodā.

Protams, ne direktīva, ne citi normatīvie akti neliedz valstij paredzēt citus pasākumus, kas vērsti uz atbalsta sniegšanu jaunajām māmiņām, kā arī izvirzīt citus

mērķus atsevišķu sabiedrības grupu papildu atbalstam. Taču šādu pasākumu paredzēšana un mērķu izvirzīšana ir tiesību politisks jautājums, kas primāri ietilpst leģitimētu likumdevēja kompetencē, citādi secinājums norādītu uz to, ka katrai personai pēc būtības ir tiesības prasīt atbalstu no valsts sev vēlamā formā un apjomā.

Tādējādi Saeima secina: ka tēva atvaļinājums ir atvaļinājums, ko pēc būtības piešķir bērnu tēviem, lai veidotu tēva emocionālo saikni ar bērnu, kā arī nodrošināt vienlīdzību starp sievietēm un vīriešiem. Tiesības uz tēva atvaļinājumu ir personiskas un citiem nenododamas, apstrīdētajā normā ietvertais tēva atvaļinājums ir atbilstošs valsts starptautiskajām saistībām.

Saeima vērs godātās tiesas uzmanību uz to, ka paredzot tēva atvaļinājumu, šī institūta ietvaros likumdevējs ir ievērojis arī bērna vislabāko interešu prioritātes principu un diskriminācijas aizlieguma principu.

Visupirms, par bērna interesēm. Proti, tēva atvaļinājums bērnu tēviem nodrošina bērniem iespēju veidot saikni starp tēvu agrīnā stadijā, veicina tēva un bērna attiecības nākotnē, kā arī, atbilstoši Saeimas atbildes rakstā minētajiem pētījumiem, sekmē bērna emocionālo un fizisko veselību. Bērni var veidot saikni ar tēvu, kuram ir juridisks pienākums uzturēt un rūpēties par šo bērnu. Tas turpināsies arī pēc atvaļinājuma izmantošanas.

Arī ANO Bērnu fonds UNICEF, kura darbības mērķis ir ANO Konvencijas par bērnu tiesībām pamatprincipu ieviešana, no 2017. gada rīko kampaņu “Superdads” jeb supertēti, lai nodrošinātu un veicinātu tēvu iesaisti bērna dzīvē, aicinot visas valstis paredzēt apmaksātu atvaļinājumu bērnu tēviem pēc bērna piedzimšanas. Saeima uzsver, ka tēva atvaļinājumam ir skaidri definēti mērķi, tostarp mērķis veicināt bērna tēva emocionālās saiknes nodibināšanu ar bērnu. Šāda mērķa ietvaros bērna vislabāko interešu nodrošināšana saskan ar atvaļinājuma piešķiršanu bērna tēvam.

Vēl jo vairāk. Apstrīdētā norma atbilst arī diskriminācijas aizlieguma principam, proti, Saeimas ieskatā tāds darbinieks kā pieteikuma iesniedzēja, neatrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos ar tādu darbinieku kā bērna tēvu. Bērna tēvam ir juridiska saites ar bērnu, kuras ietver arī konkrētas tiesības un pienākumus, kā uzturēt un aprūpēt bērnu. Turpretī pieteikuma iesniedzējai nav juridisku saišu ar bērnu, kuras bioloģiskā māte ir persona, ar kuru viņa ved kopīgu mājsaimniecību, līdz ar to, arī nav no tām izrietošo pienākumu un tiesību.

Turklāt pat ja Satversmes tiesas ieskatā tāds darbinieks kā bērna tēvs atrastos vienādos un salīdzināmos apstākļos ar tādu darbinieku kā pieteikuma iesniedzēja, Saeima vēlas atgādināt, ka šāda attieksme ir attaisnojama, ņemot vērā jau iepriekš apspriesto Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietu “Karine Aljēre un citi pret Franciju”, kuru šajā debatē runā pieteikuma iesniedzējas pārstāvis nevēlējās pieminēt. Šajā lietā tika

skatīta lesbiešu pāra sūdzība par tēva atvaļinājuma piešķiršanu tikai bērnu tēviem un Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina to par acīmredzami nepamatotu. Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka paternitātes atvaļinājuma nepiešķiršana sievietei, kas nav bērna tēvs, nav balstīta nedz uz seksuālo orientāciju, nedz dzimumu, jo arī heteroseksuālo pāru gadījumā atvaļinājumu piešķir tikai tad, ja persona ir juridiski atzīta par bērna tēvu, kā arī to, ka šāda rīcība ir attaisnojama, ņemot vērā paternitātes atvaļinājuma piešķiršanas mērķi – veicināt tēva lomu bērna audzināšanā, tos agrīnā stadijā, iesaistot rūpēs par saviem bērniem, kā arī sabalansējot mājas un ģimenes rūpju sadalījumu starp vīriešiem un sievietēm. Visbeidzot. Paternitātes atvaļinājuma piešķiršanas pakļaušana radniecības saitēm ar bērnu ietilpst valsts rīcības brīvībā.

Šis Eiropas Cilvēktiesību tiesas lēmums visprecīzāk atbilst izskatāmās lietas būtībai. Šis lēmums nav palicis nepamanīts arī doktrīnā, kurā skatīts kā viens no iemesliem tam, kādēļ valsts izvēlas tēva atvaļinājumu piešķirt tikai bērnu tēviem.

Šī lēmuma nozīmi izskatāmajā lietā apšaubījis vienīgi pieteikuma iesniedzējas pārstāvis. Pārstāvis arī norādījis iemeslus savām šaubām, kuras Saeima labprāt kļiedētu. Visupirms pārstāvis ir norādījis, ka šis neesot Eiropas Cilvēktiesības spriedums, bet gan lēmums, ar ko personas iesniegums ir atzīts par acīmredzami nepieņemamu un noraidāmu. Saeimas ieskatā tas nemaina šajā lēmumā pausto atziņu nozīmīgumu. Eiropas Cilvēktiesību tiesai nav pienākums pilnā sastāvā izskatīt tādu sūdzību, kuru tā uzskata par acīmredzami nepamatotu.

Saeima piekrīt apgalvojumam, ka konkrētās Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietas apstākļi ir ņemami vērā, proti, lietā tiek skatīta lesbiešu pāra sūdzība par paternitātes atvaļinājuma nepiešķiršanu mātes partneri. Francijas Darba likuma norma lielā mērā dublē apstrīdēto normu, kā arī Francijas valdības argumentācija par tēva atvaļinājumu pakļaušanu radnieciskai saiknei ir salīdzināma ar Saeimas pausto pozīciju.

Saeima arī atzīst, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesas lēmumā atsevišķās vietās ir minēts termins “bioloģiskais tēvs”. Tomēr Saeima vērs tiesas uzmanību uz šajā lēmumā izklāstīto faktu sadaļu, kur arī parādās, kāds ir bijis konkrētais regulējums – tur šāds termins “bioloģiskais tēvs” neparādās – kā arī Francijas institūciju un tiesu pamatojums, atsakot tēva atvaļinājumu pieteicējam. Šī motivācija arī tur ir redzama. Proti, ka tiesību normās lietotie termini bija skaidri un nepārprotami, jo tie apzīmēja nevis mātes partneri, bet bērna tēvu. Tas savukārt nozīmē, ka runa ir par vīrieša dzimuma personu, kura ir saistīta ar bērnu juridiski saistošām radniecības saiknēm.

Saeimas ieskatā šie apstākļi atbilst tiem apstākļiem, kas ir izskatāmās lietas pamatā. Papildus jānorāda, ka arī Francijas Civillikums paredz un paredzēja līdzīgus paternitātes nodibināšanas noteikumus kā Latvijā, proti, Francijas Civillikuma

311. pants un tie tālākie panti paredz gan prezumpciju par paternitāti, gan paternitātes brīvprātīgu atzīšanu.

Visbeidzot. Saeima atzīst, ka Francijas valdība vēlāk nolēma šādu atvaļinājumu piešķirt arī citai personai, proti, mātes partnerim. Saeimas ieskatā šis fakts apliecina vienīgi to, ka šāda atvaļinājuma piešķiršana citām personām ir tiesību politiska izšķiršanās, nevis juridisks pienākums.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa izdarīja secinājumu, ka iesniegumā nav konstatējamā Eiropas Cilvēktiesību Konvencijas pārkāpuma pazīmes, pirms tā ieskicē to, kā šāds regulējums vēlāk attīstījies. Tas saskan arī ar lēmumā pausto par valsts rīcības brīvību šāda atvaļinājuma piešķiršanā.

Saeimas ieskatā konkrētās lietas izskatīšanas procesā nav izskanējuši arī tādi argumenti, kas liecinātu par to, ka Satversmes 110. pants paredzētu augstāku standartu attiecībā uz tēva atvaļinājuma piešķiršanu, nekā tas izriet no Eiropas Cilvēktiesību Konvencijas un Darba un privātās dzīves līdzsvara direktīvas.

Šo un citu iepriekš minēto iemeslu dēļ Saeimas ieskatā arī izskatāmās lietas iznākumam būtu jābūt tādam, kas atzīst tēva atvaļinājuma piešķiršanu bērnu tēviem par atbilstošu valsts starptautiskajām saistībām un Satversmei.

Attiecīgi likumdevējs, pieņemot apstrīdēto normu, ir paredzējis bērnu tēviem atvaļinājumu ar mērķi – veicināt emocionālās saiknes veidošanos starp tēvu un bērnu, kā arī veicināt sievietes un vīriešu vienlīdzību. Apstrīdētā norma ir atbilstoša valsts starptautiskajām saistībām un noteikti ievēro gan bērna intereses un diskriminācijas aizlieguma principu.

Ņemot vērā visu iepriekš minēto, Saeima lūdz atzīt Darba likuma 155. panta pirmo daļu par atbilstošu Satversmes 110. panta pirmajam teikumam.

Godātā tiesa! Pateicos par jūsu uzmanību.

S. Osipova.

Paldies Saeimas pārstāvim.

Līdz ar to tiesas debates tiek pasludinātas par slēgtām.

Sakiet, lūdzu, Šķiņķa kungs, vai jūs gribat izteikt repliku?

M. Šķiņķis.

Paldies, godājamā tiesa!

Man būs viena replika.

Uzklausot runu, Saeimas pārstāvja runu, manuprāt, tā spilgti parādīja, ka mums ar Saeimas pārstāvi konceptuāli nesakrīt pozīcija par valsts lomu cilvēka dzīvē.

No Saeimas pārstāvja runas es sapratu, ka pret vardarbību viendzimuma pāru ģimenes valsts aizsargā, bet šo ģimeņu tiesības dzīvot brīvi, baudot mīlestību un cieņu – nē. Un tā ir likumdevēja politiska izšķiršanās. Bet, protams, ja ECT skaidri pakratīs ar pirkstu, tad, protams, likumdevējs rīkosies.

Manuprāt, šāda likumdevēja pieeja neatbilst, vismaz mūsu izpratnei, par tiesisku demokrātisku valsti ar cilvēka cieņu kā augstāko vērtību šādas valsts centrā.

Paldies.

S. Osipova.

Paldies jums.

Vai Saeimas pārstāvjiem būs replika?

M. Birģelis.

Jā, godātā tiesa! Es izmantošu iespēju atbildēt uz repliku.

Nemot vērā, ka cilvēka cieņa kā pamattiesība tiešām piemīt ikvienam cilvēkam neatkarīgi no jebkādiem nosacījumiem. Neatkarīgi no tā, cilvēka cieņai nav velkama vienlīdzības zīme ar tēva atvaļinājumu. Šāds atvaļinājums tiek piešķirts bērnu tēviem.

Savukārt tas, kādus atbalsta pasākumus un kā varētu uzlabot jau funkcionējošas sistēmas, ietilpst leģitimēta likumdevēja tiesību politiskās izšķiršanās kompetencē.

Līdz ar to, aicinām godāto tiesu atzīt apstrīdēto normu par atbilstošu Satversmei.

Paldies, godātā tiesa, par jūsu uzmanību.

S. Osipova.

Paldies lietas dalībniekiem par replikām.

Līdz ar to tiesas sēde lietā Nr. 2019-33-01 tuvojas noslēgumam.

Noslēgumā tiesa paziņo, ka nolēmums šajā lietā tiks pasludināts 12. novembrī pulksten 13.00.

Paldies. Tiesas sēde tiek pasludināta par slēgtu.

Stenogrammas izgatavotāja

Mārīte Ceļmalniece

Tiesas sēžu sekretāre

Anna Elizabete Šakare